

**ГОДИШЕН АНАЛИЗ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ ОТ
ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА ПЕРИОДА 2021 – 2023г. КЪМ
НАЦИОНАЛНАТА ПРОГРАМА ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА
МАЙЧИНОТО И ДЕТСКО ЗДРАВЕ 2021 – 2030г.
ЗА 2023 г.**

**ПРИОРИТЕТНИ НАПРАВЛЕНИЯ В НАЦИОНАЛНАТА ПРОГРАМА
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА МАЙЧИНОТО И ДЕТСКО ЗДРАВЕ 2021 –
2030г. И ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА ПЕРИОДА 2021 – 2023 г.**

**ПРИОРИТЕТ 1. ПРОМОЦИЯ НА ЗДРАВЕ, ВКЛЮЧИТЕЛНО В ОБЛАСТТА НА
РЕПРОДУКТИВНОТО ЗДРАВЕ, СЕМЕЙНОТО ПЛАНИРАНЕ И ДЕТСКОТО
ЗДРАВЕ**

**1.1. Повишаване на информираността на населението по въпросите на
репродуктивното здраве и семейното планиране, бременността, раждането и грижите
за децата**

**1.2. Повишаване на информираността, знанията и уменията за здравословен начин на
живот на подрастващите и младите хора и превенция на рисково поведение, свързано
със здравето**

**1.3. Подкрепа на родителите за развиване на умения за грижа за недоносените деца и
децата с увреждания и специални потребности**

**ПРИОРИТЕТ 2. ПОВИШАВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО И ОБХВАТА НА
МЕДИЦИНСКИТЕ ГРИЖИ В ОБЛАСТТА НА МАЙЧИНОТО И ДЕТСКОТО
ЗДРАВЕ**

**2.1. Осигуряване на достъпни, качествени и ефективни здравни услуги в обхвата на
задължителното здравно осигуряване, с акцент върху всеки период - преди
забременяване, по време на бременността, раждането, следродилния период и за
децата от 0-18 г.**

**2.2. Повишаване на качеството и увеличаване на обхвата на здравни услуги за
бременни и деца извън обхвата на задължителното здравно осигуряване**

**2.3. Оптимизиране и разширяване на действащите профилактични и скринингови
програми при бременни и деца**

**2.4. Укрепване на материално-техническата база на структури по АГ, неонатология и
педиатрия в лечебни заведения за болнична помощ, включително чрез обновяване на
медицинската апаратура**

2.5. Въвеждане на ефективни механизми за последваща комплексна грижа за недоносените деца, децата със специални потребности и децата в риск от проблеми в развитието

ПРИОРИТЕТ 3 ПОДОБРЯВАНЕ НА КОМПЕТЕНЦИИТЕ НА МЕДИЦИНСКИТЕ И НЕМЕДИЦИНСКИ СПЕЦИАЛИСТИ В ОБЛАСТТА НА МАЙЧИНОТО И ДЕТСКОТО ЗДРАВЕ

3.1. Създаване на условия за повишаване на квалификацията на специалистите, предоставящи здравни и интегрирани здравно-социални услуги за лица

3.2. Създаване на условия за повишаване на квалификацията на медицинските специалисти от детските ясли и детските градини, от болничната и извънболничната помощ, работещи с деца

3.3. Създаване на условия за повишаване на квалификацията на медицинските специалисти от извънболничната медицинска помощ за ранно идентифициране на рискове за бременните и консултиране на бъдещите майки и родители

ПРИОРИТЕТ 4 УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА МЕХАНИЗМИТЕ ЗА СЪБИРАНЕ И АНАЛИЗ НА ДАННИ, СВЪРЗАНИ С МАЙЧИНОТО И ДЕТСКОТО ЗДРАВЕ

4.1. Използване на инструментариума на НЗИС и Информационната база данни на органите на медицинската експертиза за анализ на данните за здравния статус на бременните и децата

4.2. Усъвършенстване на механизмите за мониторинг и контрол на дейностите в областта на майчиното и детско здраве

ПРИОРИТЕТ 5 РАЗВИТИЕ НА ЗДРАВНИ И ИНТЕГРИРАНИ ЗДРАВНО-СОЦИАЛНИ УСЛУГИ С ЦЕЛ ПРЕВЕНЦИЯ НА УСЛОЖНЕНИЯТА ПРИ ДЕЦА С ХРОНИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

5.1. Подобряване на достъпа до качествени и ефективни здравни и интегрирани здравно-социални услуги за деца

5.2. Осигуряване на комплексно интердисциплинарно медицинско обслужване за деца с хронични заболявания и деца с увреждания

5.3. Осигуряване на качествени интегрирани здравно-социални услуги за деца с хронични заболявания и деца с увреждания

6 МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА НА ПРОГРАМАТА

Анализът е изготвен на базата на обобщени данни от постъпили в Министерството на здравеопазването (МЗ) отчети за изпълнение на дейностите от Плана за действие за периода 2021-2023г. към Националната програма за подобряване на майчиното и детското здраве 2021-2030г. през 2023г., съответно от 10 Центъра за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания (ЦКОДУХЗ), от лечебни заведения, сключили договори с МЗ за провеждане на неонатален слухов скрининг и изследвания за биохимичен скрининг в изпълнение на Програмата, от 31 Здравно-консултативни центъра за майчино и детско здраве (ЗКЦ), 28 Регионални здравни инспекции (РЗИ) и Националния център по общественото здраве и анализи (НЦОЗА); данни от НЗОК и информация от МЗ.

ПРИОРИТЕТ 1. ПРОМОЦИЯ НА ЗДРАВЕ, ВКЛЮЧИТЕЛНО В ОБЛАСТТА НА РЕПРОДУКТИВНОТО ЗДРАВЕ, СЕМЕЙНОТО ПЛАНИРАНЕ И ДЕТСКОТО ЗДРАВЕ

Отчети с информация за изпълнение на дейности по промоция на здраве в областта на детското, репродуктивното здраве и семейното планиране, са представени от основните отговорни изпълнители по съответните мерки в това приоритетно направление от Плана за действие за периода 2021-2023 г.: РЗИ, НЦОЗА и ЦКОДУХЗ. Представени са и данни за общия брой на проведени консултации на деца, бременни жени и майки на недоносени и деца с увреждания и хронични заболявания от медицински специалисти, психолози и социални работници в Здравно-консултативните центрове за майчино и детско здраве.

Мярка 1.1. Повишаване на информираността на населението по въпросите на репродуктивното здраве и семейното планиране, бременността, раждането и грижите за децата

За насърчаване на здравословно хранене и здравословен начин на живот са проведени информационни и други дейности, насочени към бременни жени, кърмачета, деца и техните семейства:

От РЗИ са организирани и проведени: беседи, информационни срещи и дискусии с ученици, бременни и кърмещи жени; интерактивни обучения за ученици по теми за здравословното хранене; игри и състезания за овладяване от децата на знания и умения за здравословно хранене; здравно-образователни мероприятия и информационни кампании за насърчаване на здравословно хранене и здравословен начин на живот на бременни жени, млади майки, кърмачета, деца и техните семейства; издаване и разпространяване на информационни и образователни материали по теми за здравословното хранене, превенция на затлъстяването и здравословния начин на живот сред ученици, бременни жени, специалисти; организиране на различни прояви и публикуване на материали за отбелязване на „Световните дни на здравето“.

От НЦОЗА е разработен информационен материал (плакат), на тема: „10 съвета за здравословна бременност“, издаден с финансиране по НППМДЗ, на стойност 525 лв. На форуми за обучение на бременни жени и родители, организирани от Училище за бременни Ма МА, сп. Кенгуру, „Време за бебе“ в Интер Експо Център, са представени презентации по теми за храненето на бременни жени, кърмачки и кърмачета.

За повишаване на здравната култура по отношение на репродуктивното здраве и семейното планиране са проведени редица информационни и други дейности:

От РЗИ са организирани и проведени: срещи, беседи, лекции с ученици за сексуално и репродуктивно здраве (за запознаване с промените през пубертета и други теми), рисково сексуално поведение, контрацепция; семинари за здравни медиатори с насоченост «семейно планиране» при млади майки в ромската общност и предпазване от полово предавани болести; **беседи и** обучения сред млади жени от ромска общност относно рисковете за здравето, свързани с ранните бракове и ранната бременност; беседи, презентации, интерактивни обучения с ученици и млади хора относно рискове от заразяване с ХИВ и полово предавани инфекции, СПИН и информиране за възможностите да се изследват анонимно и безплатно за ХИВ, хепатит В и С, сифилис; разпространение на информационни и образователни материали за повишаване на информираността по въпросите на репродуктивното здраве, семейното планиране и предпазване от ППИ.

За повишаване на информираността по отношение на бременността, раждането, кърменето и грижите за децата в ранното детство са проведени информационни и други дейности:

От РЗИ са организирани и проведени: срещи, беседи, информационни кампании и други мероприятия с бременни жени, родилки и млади майки по въпросите на бременността, раждането, кърменето и грижите за децата в ранното детство; публикувани са информационни и образователни материали за здравословно хранене на бременната, кърмачката и бебето; разработен и публикуван е материал за свързаната с бременността тревожност и депресия; разпространени са здравно-образователни материали сред бременни жени и майки за повишаване на информираността по въпросите на бременността, раждането, кърменето и грижите за децата в ранното детство; **прожектиран е филм за ползата от кърменето**; беседи и семинари по теми за отглеждането на малки деца, насочени към бременни жени и млади майки; семинари за здравни медиатори по теми за правата, свързани с достъпа до здравни услуги през бременността.

По повод Световната седмица на кърменето, от РЗИ са проведени кампании и други мероприятия. НЦОЗА участва в среща с бременни жени, организирана съвместно с Националната асоциация „Подкрепа за кърмене“, с лекция на тема „Първи стъпки в кърменето“. Разработен е и информационен материал за бременни жени „Защо кърменето е важно за здравето?“. НЦОЗА участва с експертна помощ в обучения за повишаване на квалификацията в сферата на кърменето за медицински специалисти и специалисти от други свързани професии – акушерки, фармацевти, психолози, логопеди, организирани от Националната асоциация „Подкрепа за кърмене“ и в обучение за бременни и кърмещи майки, организирано от РЗИ – София област. В онлайн обучение за специалисти по здравни грижи, организирано от БАПЗГ, е представена темата „Основи на комуникацията и консултативни умения за подкрепа за кърмене“.

През 2023 г., в рамките на научно-изследователската дейност на НЦОЗА, продължава провеждането на проучване на влиянието на специализираната подкрепа в сферата на кърменето по време на бременността и след раждането върху успеха на кърменето през първите 6 месеца, с цел да се подобрят националните политики за насърчаване и подкрепа на кърменето.

В НЦОЗА са разработени здравно-информационни материали за родители и в помощ на консултативната практика на специалисти от извънболничната медицинска помощ, детски ясли и детски градини: Дипляна „Електронните устройства и малкото дете (0-5г.). Препоръки за екранно време“; Брошура „Пътеводител по кърмене“; Плакат „Пълноценна грижа за малкото дете (от раждането до 3 години)“. Отпечатването на материалите е финансирано за сметка на бюджета на Програмата на обща стойност 3290 лв.

С финансиране по Програмата е разработен и издаден информационен и образователен материал – помагало за специалисти и родители „Грижи за здравето и развитието на малкото дете (от раждането до 3-годишна възраст)“, на стойност 9400 лв. Разработен и издаден е и информационен материал – дипляна „Ранна детска интервенция“, с финансиране на стойност 600 лв., с цел повишаване на информираността на здравните специалисти и родителите и популяризиране на семейно-ориентирания подход за ранната детска интервенция, за насърчаване включването на семействата и повишаване на компетентността им за полагане на пълноценна грижа за децата с увреждания и хронични заболявания.

За комплексна промоция на здравето на децата в детските ясли, детските градини и училищата са разработени образователни програми и информационни материали

От РЗИ са разработени и разпространени: информационни и образователни материали по различни теми за промоция на здравето на децата в детските ясли, детските градини и училищата - здравословно хранене, орално здраве, насърчаване на физическото развитие в ранна възраст и др.; проведени са беседи с медицински и немедицински специалисти от детски заведения и училища и предоставени информационни материали за обучителни мероприятия с децата и учениците на здравни теми и др.

През 2023 г. от НЦОЗА са изготвени методични, информационни и образователни материали за повишаване квалификацията на специалистите от детските ясли в областта на ранното детско развитие, профилактиката и промоцията на здраве. Материалите са използвани в обучения, проведени по учебните програми, разработени от НЦОЗА и утвърдени със заповед от министъра на здравеопазването (РД-01-518/19.10.2022г.), съгласно изм. и доп. на Наредба №26 за устройството и дейността на детските ясли. Целта е постигане на високо качество на грижите за децата в съответствие с препоръките на СЕ за висококачествени системи за образование и грижи в ранна детска възраст.

През 2023 г. продължава експертното участие на НЦОЗА в инициативата на МОН за разработване и въвеждане на национална рамка за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст.

Експерт от НЦОЗА участва в постоянна междуведомствена работна група за планиране и координиране на политиките за ранно детско развитие, сформирана със заповед на министър председателя, от 13.10.2023 г. От групата е разработен „Годишен план за насърчаване на ранното детско развитие 2024 г.“ В плана от НЦОЗА са включени мерки и дейности за усъвършенстване на грижите за децата в детските ясли, сред които участие в разработване на национална рамка за качество на ОГРДВ съвместно с МЗ и МОН; провеждане на обучения за повишаване квалификацията на персонала от детските ясли и др.

Проведен е курс за продължаващо обучение на специалисти от РЗИ на тема „Изисквания за осъществяване на контрол на храненето в организирани детски колективи“.

За комплексна промоция на здравето на децата в детските ясли, детските градини и училищата продължава изпълнението на научно-приложни задачи в НЦОЗА. По темата „Състояние и усъвършенстване на грижите за здравето и развитието на децата в детските ясли“, със срок на изпълнение 2022-2025г., са проведени работни срещи и обсъждания с директори и специалисти от детски ясли в гр. София и страната, на които са представени изготвените анализ и оценка на актуалното състояние и препоръки за развитие на детските ясли в съответствие с критериите за качество, заложи в рамката на Съвета на Европа за висококачествени системи за образование и грижи в ранна детска възраст.

Разработени са образователни и методични материали за повишаване квалификацията на специалистите от детските ясли в областта на ранното детско развитие, профилактиката и промоцията на здраве:

През 2023 г. продължава изпълнението на дейности от НЦОЗА по научно-приложна тема „Превенция на гръбначните деформации в начална училищна възраст“. Направен е анализ на данни от проучването на учебната среда, съоръженията за физическо възпитание и спорт и ролята на медицинските специалисти от здравните кабинети и изготвени препоръки относно мерки за оптимизиране на двигателната активност на децата и учениците и организиране на дейности по превенция на гръбначните деформации. Проведени са консултации на медицински специалисти от здравни кабинети в детски градини и училища в страната за превенция на гръбначните деформации при децата и подрастващите и на специалисти от РЗИ за организация на дейности в училищата, свързани с превенция на гръбначните изкривявания. Проведени са работни срещи с представители на общински и училищни администрации и специалисти – ортопеди от специализирани лечебни заведения, кинезитерапевти, физиотерапевти и др., за обсъждане на възможностите за скрининг на гръбначните деформации от най-ранна възраст и внедряване на програми за превенция и рехабилитация в детските заведения и училищата.

Мярка 1.2. Повишаване на информираността, знанията и уменията за здравословен начин на живот на подрастващите и младите хора и превенция на рисково поведение, свързано със здравето

От РЗИ и НЦОЗА са реализирани информационни и други дейности, свързани с промоцията на здраве и превенция на заболяванията:

В РЗИ са проведени: здравно-образователни инициативи сред млади майки и бременни жени от ромска общност за запознаване с Националния имунизационен календар и ползите от задължителните ваксинации; информационни и обучителни дейности сред млади майки за ролята на хигиенните навици за предпазване от заболявания; беседи с родители в детски градини за значението на профилактичните прегледи и имунизациите и с бременни жени от уязвими групи/ромска общност относно възможностите за достъп; информационни кампании под различни форми, посветени на здравето, здравословния начин на живот и превенция на заболяванията – „Празник на здравето“, „Здраве за малки и големи“ и др.; разпространение на печатни материали за информиране на населението относно възможностите за профилактични прегледи и изследвания от акушер-гинеколог на здравнонеосигурените бременни жени; информационни и обучителни дейности сред деца и ученици по различни теми: лична хигиена, дневен режим, орална хигиена и зъбна профилактика, здраве и двигателна активност; разпространение на информационни материали за превенция на социално-значими заболявания; с организиране на различни

прояви и публикации са отбелязвани Европейски ден за борба със затлъстяването, Международен ден за борба със затлъстяването и др. тематични дни на здравето; публикувани са информационни и образователни материали за гръбначните изкривявания и мерки за превенция. В сградата на ДКЦ-1 Бургас през м. февруари и юни са проведени безплатни профилактични прегледи на деца по програма „Детско здраве“ от лекари – специалисти по УНГБ, ортопедия и травматология, неврохирургия, урология, хирургия, кардиология, нервни болести, ендокринология и болести на обмяната, дерматология, педиатрия, АГ, очни болести и образна диагностика.

От работна група към МЗ, с участието на експерти от НЦОЗА, сформирана със заповед на министъра на здравеопазването от 31.03.2023 г., е изготвено проектно предложение за Програма „Профилактика и укрепване на здравето за деца в училищна възраст“ по Швейцарско-българска програма за сътрудничество в тематична област „Здравеопазване и социална защита“. Предвидените дейности са насочени към мерки за профилактика, подобряване на условията в училищната среда и здравно образование.

Работна група към МЗ, сформирана със заповед на министъра на здравеопазването от 01.08.2023 г., изготвя проектно предложение за финансиране по инструмента за техническа подкрепа на Европейската комисия на тема: „Психично здраве: насърчаване на благосъстоянието и психичното здраве“. Планираните мерки са насочени към повишаване на информираността по въпросите на психичното здраве, промоцията на психично здраве и превенцията в училищна среда на психично-здравни проблеми и др.

През 2023 г. междуведомствена работна група към МЗ изготвя план за въвеждане на ефективно здравно образование в училищата. От НЦОЗА е изготвен анализ на актуалната ситуация и предложения на теми за здравно образование.

Информационни и други дейности, свързани с изграждане на здравословни навици при подрастващите по отношение на храненето

РЗИ отчитат проведени срещи, беседи и обучения с медицински специалисти от здравни кабинети в детски градини и училища по проблеми на здравословното хранене на децата и учениците; образователни игри и тематични състезания в детски градини и училища за формиране на умения за избор на храни и здравословен модел на хранене; разпространени здравно-образователни и информационни материали по теми за здравословното хранене сред ученици и специалисти от детски градини и училища; обучителни дейности с ученици за формиране на навици за здравословно хранене.

Информационни и други дейности, насочени към укрепване на здравето на децата и подрастващите чрез физическа активност

РЗИ и НЦОЗА отчитат проведени информационни и други дейности с деца и ученици за насърчаване на физическата активност, които са отчетени подробно по НППХНБ – кампании, спортни мероприятия, спортни празници по повод Световен ден на физическата активност, Европейски ден на спорта, интерактивни и образователни игри, викторини, измервания и изследвания, свързани с физическото натоварване, организирано провеждане на утринна гимнастика, разпространяване на информационни и образователни материали и др.

Информационни и други дейности за превенция на рисково за здравето поведение при подрастващите и младите хора (тютюнопушене, употреба на алкохол и наркотици и др.):

Забележка: Дейностите в областта на здравословното хранене, физическата активност и за превенция на рисково поведение при децата и подрастващите, са проведени и подробно отчетени от РЗИ и НЦОЗА по Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести 2021-2025г., приета с Решение на МС №552/28.07.2021 г. и Работната програма към нея.

За изпълнение на дейности от Приоритет 1. „Промоция на здраве, включително в областта на репродуктивното здраве, семейното планиране и детското здраве“, през 2023 г. на всяка РЗИ е предоставено финансиране от бюджета на НППМДЗ в размер на общо на 2000 лв, със заповеди на министъра на здравеопазването от 05.06.2023 и 19.10.2023 г., за което са изготвени и представени на МЗ отчети. Част от средствата по Програмата, предоставени на НЦОЗА, са изразходени за дейности по мерки от това приоритетно направление, за повишаване на информираността на населението по въпросите на репродуктивното здраве и семейното планиране, бременността, раждането, грижите за децата, за придобиване на знания и умения за здравословен начин на живот на подрастващите и младите хора. Информация от проведените мероприятия са качени на сайтовете на РЗИ (обучения, обяви за мероприятия, разработени материали, снимки и др.). От РЗИ са издадени и преиздадени информационни и здравно-образователни материали, закупени са материали за участниците в организирания събития – обучения, тренинги, кампании, викторини, състезания (книжки за оцветяване, работни тефтери, химикалки, папки и USB памет с качени информационни материали, санитарен пакет за бременни и млади майки, ръчни помпи за кърмачки, ваучери за пазаруване, комплекти да новородени и майки-кърмачки, детски хигиенни материали, награди, рекламни материали, принадлежности за спорт – раници, топки, въженца за скачане и др.). Информационните и здравно-образователни материали са разпространени в училища, детски градини, лечебни заведения за болнична и извънболнична помощ (отделения по „Педиатрия“ и „Неонатология“, практики на ОПЛ и специалисти по АГ, МЦ, ЗКЦ). Проведените мероприятия са разнообразни, част от които са организирани в партньорство с различни институции - училища за бременни и родители, лечебни заведения (АГ и неонатологични отделения), читалища, летни занимални, Центрове, НПО. Обхванати са деца, ученици, бременни жени, родители/полагащи грижи за деца, директори и специалисти от детски ясли, детски градини, училища.

Мярка 1.3. Подкрепа на родителите за развиване на умения за грижа за недоносените деца и децата с увреждания и специални потребности

Основен изпълнител на дейности по мярката са ЦКОДУХЗ. По данни от постъпилите отчети от 10-те ЦКОДУХЗ са извършени следните дейности:

Психологическа помощ и мотивация на родителите за активно участие в грижата за недоносеното дете и детето с увреждане:

През 2023 г. от 10-те ЦКОДУХЗ са отчетени **2737 консултации** на родители, проведени от специалистите (на 631 за 2022г.). Обхванати са 534 потребители, от които 511 родители на деца с увреждания и 23 родители на недоносени деца (съответно на 416 родители, от които 386 на деца с увреждания и 30 на недоносени деца за 2022 г.). Преобладаваща форма е индивидуалната работа с родителите - психологически консултации за подпомагане на семействата в грижите за стимулиране на развитието на детето; повишаване на информираността за пълноценни грижи за детето и справяне в ежедневните дейности според спецификата на състоянието му; обучение на родителите с цел мотивация за активно участие в грижата за детето с увреждане и подкрепа за адаптацията му към различна среда; консултации на родители в хода на терапевтичните сесии с децата. Засилва се индивидуализирането на подхода при консултиране според спецификата на родителските потребности и в зависимост от нивото на познаване и осъзнатост на проблемите на детето, съответно и базирано на информиране мотивиране за активно участие на всички етапи от лечението и рехабилитацията.

Информационни и други дейности, свързани с повишаване на информираността относно ползите от своевременна и комплексна рехабилитация:

През 2023 г. в ЦКОДУХЗ са проведени общо **189 дейности** (на **92** за 2022 г.) за повишаване на информираността относно ползите от своевременната и комплексна рехабилитация:

информационни кампании, срещи, беседи и други инициативи с представители на дирекции „Социално подпомагане“, ОЗД към общините, с ОПЛ и педиатри от извънболничната медицинска помощ, РЗИ, журналисти и др. за популяризиране дейността на Центровете, за ползите от комплексната рехабилитация и обратна връзка за резултатите от работата с децата с увреждания; запознаване с предимствата на различни комплексни терапевтични методи и програми, които се ползват в Центровете (арт терапия, Монтесори метод и др.). През 2023 г. нараства активността на Центровете за популяризиране на предлаганите услуги с разнообразни средства, насочени към ОПЛ и други специалисти от здравната, социалната и образователната система..

Информационни и други дейности, свързани с повишаване на здравната култура по отношение на грижите за недоносени деца и за деца с хронични заболявания и увреждания:

В 10-те ЦКОДУХЗ през 2023 г. са проведени общо **4139 дейности** (на 3697 за 2022г.) за повишаване на информираността и уменията за грижи за недоносени деца и за деца с хронични заболявания и увреждания, преобладаващ брой от които са под формата на информационни срещи (4073), следвани от беседи и лекции за повишаване на здравната култура по отношение на грижите за децата с хронични заболявания и увреждания. Мероприятия са проведени от специалисти в Центровете - лекари, рехабилитатори, кинезотерапевти, психолози, логопеди, педагози и специални педагози и др., по различни теми за подобряване на уменията за полагане на грижи за детето в процеса на отглеждане, в процеса на лечението и рехабилитацията, организацията на ежедневните дейности. Специалисти от ЦКОДУХЗ организират и онлайн комуникация за родителски групи и

информирани чрез публикации на информационни и други материали за овладяване и в подкрепа на добри практики за родителска грижа.

Обучение на родителите за домашна рехабилитация на недоносените деца и децата с увреждания:

През 2023 г. в 10-те ЦКОДУХЗ са проведени общо **20 654 обучения** (на 3890 за 2022г.) на родителите за домашна рехабилитация на недоносените деца и децата с увреждания:

за продължение на педагогическата рехабилитация за стимулиране на усвояването на умения за самообслужване, комуникативни и говорни умения; за овладяване на умения за хранене на детето с проблеми, свързани със заболяването; от психолози за продължаване на интервенциите за овладяване на емоционални, поведенчески и проблеми, свързани с нарушения в развитието; обучения на родителите от кинезитерапевти и рехабилитатори за рехабилитационна дейност в домашни условия – масаж, гимнастика за стимулиране на двигателното развитие; за деца с ДЦП, техники за развитие на финната моторика и др.

С индивидуални и групови обучения са обхванати 2946 родители на недоносени деца и деца с увреждания и недоносени деца (на 2064 за 2022г.), като с преобладаваща част от тях (2434) е проведена индивидуална работа.

Разработване и утвърждаване на програми за обучение и провеждане на обучение на родители в подкрепа на грижите за недоносени деца, деца с увреждания и със специални потребности и др.:

В ЦКОДУХЗ са разработени и общо **819 програми** за обучение на родители в подкрепа на грижите за деца с увреждания, недоносени деца и със специални потребности (на 729 за 2022г.), като преобладаваща част от тях (748) са за деца с увреждания. Преобладават програмите за индивидуална работа, разработени от различни специалисти (психолози, педагози, рехабилитатори, кинезитерапевти и др.) в зависимост от потребностите и състоянието на конкретното дете - за двигателна и сетивна стимулация, развиване на инициативност, автономност и адаптивност; за преодоляване на комуникативни и обучителни затруднения; за формиране на хигиенни и здравни навици; използване на вертикализатор, първа долекарска при епилептичен припадък, за образователна стимулация и др.

ПРИОРИТЕТ 2. ПОВИШАВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО И ОБХВАТА НА МЕДИЦИНСКИТЕ ГРИЖИ В ОБЛАСТТА НА МАЙЧИНОТО И ДЕТСКОТО ЗДРАВЕ

Основни отговорни изпълнители по приоритетното направление са МЗ, ЦКОДУХЗ, ЗКЦ и НЦОЗА.

Мярка 2.1. Осигуряване на достъпни, качествени и ефективни здравни услуги в обхвата на задължителното здравно осигуряване, с акцент върху всеки период - преди забременяване, по време на бременността, раждането, следродилния период и за децата от 0-18 г.

Осигуряване изпълнението на медицински и здравни дейности по програми „Майчино здравеопазване“ и „Детско здравеопазване“ на НЗОК

(Източник: НЗОК (в отговор на писмо от НЦОЗА с изх.№1766/14.06.2023г. и вх.№11-04-20/14.06.2023г. и наш вх.№2735/04.07.2023г.)

Програма „Детско здравеопазване“, изпълнявана от ОПЛ

Средният за страната брой на отчетените профилактични прегледи за 2023 г. на лицата от 0 до 1 година е 9,75 на 1 ЗОЛ. Наблюдава се ръст от 4,05% в обръщаемостта спрямо 2022 г., когато стойността на показателя е 9,37 прегледа на едно ЗОЛ от 0 до 1 година. Висок ръст на отчетените профилактични прегледи на деца до 1 година се наблюдава при РЗОК Видин (10,29%), РЗОК Кърджали (10,01%) и РЗОК Бургас (8,35%), докато най-съществено понижение отчита РЗОК Габрово (15,48%). Най-малък брой профилактични прегледи на едно ЗОЛ от 0 до 1 години през 2023г. отчетат РЗОК Габрово (3,41) и РЗОК Видин (5,84), което е с 65% и 40% по-малко от средното за страната. В тези РЗОК програма „Детско здравеопазване“ се изпълнява от лекари специалисти по педиатрия.

Най-високи стойности отбелязва показателят в РЗОК София-област (2023г.- 10,99; 2022г.- 10,50), РЗОК Перник (2023г.- 10,98; 2022г.- 10,34) и РЗОК Търговище (2023г.- 10,95; 2022г.- 10,49).

При ЗОЛ от 1 до 2 години отчетените профилактични прегледи през 2023г. са средно 2,81 профилактични прегледа на 1 ЗОЛ, при предвидени по програма „Детско здравеопазване“ четири профилактични прегледа годишно на 1 ЗОЛ и бележат спад с 0,63% спрямо 2022г., когато са отчетени 2,83 профилактични прегледа на 1 ЗОЛ. Понижение на показателя отбелязват повечето РЗОК, най-голямо то е при РЗОК Габрово (12,56%). Най-малко профилактични прегледи на 1 ЗОЛ от тази възрастова група осъществяват ОПЛ в РЗОК Габрово (2023г.-1,10; 2022г.-1,26) и РЗОК Видин (2023г.-1,67; 2022г.-1,73). Най-значителен ръст на показателя е регистриран от РЗОК Кюстендил (3,55%) и РЗОК Сливен (3,25%), като най-висока стойност на показателя през 2023г. е отчетена от РЗОК София-област (2023г.- 3,28; 2022г.- 3,24) и РЗОК Търговище (2023г.-3,18; 2022г.- 3,13).

Броят на отчетените профилактични прегледи на ЗОЛ от 2 до 7 години бележи спад от 0,78% - от 1,39 на 1 ЗОЛ през 2022 г. на 1,38 на 1 ЗОЛ през 2023 г., при предвидени два профилактични прегледа за тази възрастова група. Най-ниски стойности отбелязва показателят в РЗОК Габрово (2023г.-0,69; 2022г.- 0,79) и РЗОК Видин (2023г.-0,91; 2022г.- 0,97), като РЗОК Габрово отчита и спад от 12,10%.

Средният брой на отчетените профилактични прегледи на едно ЗОЛ от 7 до 18 години е 0,78 прегледа, без промяна в сравнение с 2022 г., при изискуем по програмата един преглед годишно. Най-ниски стойности на показателя отчитат РЗОК Габрово (2023г.-0,54; 2022г.-0,56), РЗОК Кърджали (2023г.-0,69 и 2022г.-0,69) и РЗОК Видин (2023 г.-0,70; 2022г. – 0,68), като РЗОК Габрово е с понижение на показателя от 3,61%, а останалите две РЗОК са с увеличение, съответно с 1,01% за РЗОК Кърджали и 1,87% за РЗОК Видин. Най-висок ръст в отчетените прегледи на 1 ЗОЛ в тази възрастова група отбелязва РЗОК Шумен – 4,01%, но стойността на показателя през 2023г. (0,71) остава под средната за страната. Най-високи стойности на показателя имат РЗОК София-област (2023 г. – 0,86; 2022 г. – 0,87) и РЗОК Перник (2023 г. – 0,85 и 2022 г. – 0,86), като същевременно отбелязват спад съответно с 1,06% и 0,6%.

През 2023 г. 77,89% от ЗОЛ от 7 до 18 години са се обърнали към ОПЛ за извършване на годишен профилактичен преглед, като стойността на показателя през 2022 г. е 78,34%, през 2021 г. - 76,31, през 2020 г. - 76,23%. В края на третото тримесечие, около началото на учебната година, традиционно се отбелязва по-значителен ръст и се отчитат 50% от профилактичните прегледи на тази възрастова група за календарната година.

Програма „Детско здравеопазване“, осъществявана от лекар-специалист по „Педиатрия“

Средната стойност на показателя за страната „Брой профилактични прегледи на 1 ЗОЛ от 0 до 18г. по програма „Детско здравеопазване“ в СИМП през 2023г. е 0,043 прегледа. (през 2022г. е 0,038 прегледа, през 2021 г. - 0,038 прегледа, през 2020 г. - 0,035 прегледа).

През 2023 година, средният брой отчетени първични прегледи на 1 ЗОЛ от 0 до 18 години при специалист с придобита специалност по „Педиатрия“ за страната е 0,87 прегледа, а за същия период на 2022г. този показател е 0,75 прегледа (за 2021 г. този показател е 0,68 прегледа, за 2020 г. - 0,60 прегледа). Най-високи стойности над средната за страната се отчитат в РЗОК-Видин (2,64 прегледа през 2023г.; 2,13 - през 2022г.), РЗОК-Габров (2,18 прегледа през 2023г.; 1,87 през 2022г.), РЗОК-Велико Търново (1,76 прегледа през 2023г.; 1,38 през 2022г.) и РЗОК-Благоевград (1,67 прегледа през 2023г.; 1,45 през 2022г.).

Вторичните прегледи през отчетния период на 1 ЗОЛ от 0 до 18 години при лекар специалист с придобита специалност по „Педиатрия“ средно за страната са 0,61 прегледа през 2023г., а през 2022г. този показател е 0,52 прегледа (през 2021 г. този показател е 0,47 прегледа, през 2020 г. - 0,42 прегледа).

През 2023г. съотношението между първични и вторични прегледи по повод остри състояния на ЗОЛ от 0 - 18г. при специалист по „Педиатрия“ и профилни специалности средно за страната е 0,70 т.е. не надвишава допустимото съотношение 1:1. Това означава, че на 30% от преминалите деца на първичен преглед не са им извършвани и съответно отчитани вторични прегледи (на 30,7% през 2022 г. и 30% през 2021г.). През 2023г./2022г. лекарите-специалисти по педиатрия в РЗОК - Кърджали, РЗОК – Монтана, РЗОК - Пазарджик, РЗОК – Перник и РЗОК - Търговище не отчитат профилактични прегледи по програма „Детско здравеопазване“.

Програма „Майчино здравеопазване“ за ЗОЛ с нормална бременност, изпълнявана от ОПЛ

През 2023 г. по програма „Майчино здравеопазване“ за ЗОЛ с нормална бременност, изпълнявана от ОПЛ са извършени 1 703 прегледа на 988 бременни, съответно през 2022 г. са извършени 1 864 прегледа на 1 062 бременни, през 2021 г. - 2 198 прегледа на 1 755 бременни, през 2020 г. - 2 401 прегледа на 1 415 бременни. Наблюдава се спад от 8,64% на отчетените прегледи по програмата спрямо 2022 г.

Програма „Майчино здравеопазване“, осъществявана от лекар-специалист по акушерство и гинекология на бременни с нормална бременност и рискова бременност.

През 2023 г. по програма „Майчино здравеопазване“ за наблюдение на бременни жени с нормална и рискова бременност от лекар-специалист по акушерство и гинекология са отчетени общо 313 211 профилактични прегледа на 61 802 бременни (38 445 първични и 274 766 вторични). За сравнение през 2022 г. по програмата са отчетени общо 301 007 профилактични прегледа на 64 639 бременни (36 941 първични и 264 066 вторични), за 2021 г. - общо 322 319 профилактични прегледа на 60 151 бременни (39 026 първични и 283 293 вторични), за 2020 г. - общо 303 883 профилактични прегледа на 72 766 бременни (39 305 първични и 264 578 вторични).

В по-голямата част от страната, бременните жени избират да бъдат наблюдавани от специалисти по „Акушерство и гинекология“ и само в някои региони, където е затруднен достъпа до специализирана медицинска помощ, наблюдението се извършва от ОПЛ.

Средната стойност на показателя за страната през 2023 г. е 5.07 прегледа на една бременна жена включена в програмата (за 2022 г. - 4.66 прегледа, за 2021г - 5,36 прегледа; за 2020 г. стойността на показателя е 4,18 прегледа).

Здравноосигурителни плащания за първична извънболнична медицинска помощ (ПИМП)

През 2023 г. заплатената от НЗОК дейност на изпълнителите на ПИМП по направления се характеризира с общо намаление на регистрираните ЗОЛ, което се запазва като тенденцията от предходната година. Във възрастова група до 18 години се отчита намаление с 4,6 хил. лица или с 0,4% (за 2022 г. - с 3 хил. лица или с 0,3%).

Общото увеличение на здравноосигурителните плащания за ПИМП през 2023 г. спрямо 2022 г. е от 79 621,7 хил. лв. Ръстът в стойността се дължи основно на договореното в НРД увеличение от 01.09.2023 г. на цените на дейностите в ПИМП – претеглено през отчетените през 2023 г. обеми, увеличението на цените спрямо тези, в сила за дейност от м.01.2022 г., е средно с 26,6%.

Изплатените средства за профилактични прегледи са 28 985 000 лв. В пакета дейности на изпълнителите на ПИМП по Наредба № 9/2019 г. и в НРД за заплащане от м. юни 2022 г. е включена нова дейност, като по пакета от Приложение 1а "Здравни грижи, осъществявани в дома от медицински сестри, акушерки или лекарски асистенти" са изплатени 2410 лв. за 168 дейности, или двойно повече в сравнение с предходната година (за 2022 г. са заплатени 81 бр. дейности за прегледа за 1 134 лв.). Най-голям ръст в броя на сключените договори за изпълнение на дейности по пакета отчита РЗОК Пловдив.

Здравноосигурителни плащания за специализирана извънболнична медицинска помощ

През 2023 г. заплатената дейност на изпълнителите на СИМП по направления се характеризира с общо увеличение спрямо 2022 г. на дейността – отчетени общо 23 750,4 хил. специализирани дейности, което е с 1 788,4 хил. бр. дейности или с 8,1% повече спрямо 2022 г.

Дейностите, при които през 2023 г. се отчита намаление на обемите спрямо 2022 г. са специализирани профилактични прегледи – отчетени общо 337,4 хил. прегледа, което е с 11,5 хил. дейности или с 3,3% по-малко от 2022 г.

В пакета дейности на изпълнителите на СИМП по Наредба № 9/2019 г. и в НРД за заплащане от м. септември 2022 г. е включена нова ВСД „Фетална морфология“. През 2022 г. са заплатени 23 бр. такива ВСД за 920 лв. За периода на дейност 1.09 – 31.12.2023 г. е договорен по-голям обем (41 бр.) и по-висока цена (60 лв. от 40 лв. за 2022г.) на извършените дейности „Фетална морфология“.

Първична извънболнична дентална помощ (ПИДП)

Обхванати с обстоен профилактичен преглед за установяване на орален статус са 328,7 хил. ЗОЛ до 18 години или 27,6% от ЗОЛ до 18 години, като средно на едно обхванато ЗОЛ са оказани 2,6 дентални дейности. За сравнение през аналогичния период, заплатен през 2022 г. с обстоен профилактичен преглед за установяване на орален статус са обхванати 315,5 хил. ЗОЛ до 18 години или 26,4% от ЗОЛ до 18 години, като средно на едно обхванато ЗОЛ са оказани 2,6 дентални дейности.

В пакета дейности на изпълнителите на дентална помощ по Наредба № 9/2019 г. и в НРД за заплащане от м.юни 2022 г. са включени нови направления дентални дейности „Първична дентална помощ на ЗОЛ с психични заболявания до 18 години под обща анестезия“,

Делът на здравноосигурените лица, получили дентална помощ през 2023 г. е увеличен спрямо делът за 2022 г. от 23,7% на 24,7%.

При ЗОЛ до 18 г., общо за страната, делът на получилите дентална помощ е увеличен от 25,1% на 26,2%. Увеличение се наблюдава както в РЗОК с най-високи стойности на този показател - РЗОК Смолян, РЗОК Благоевград и РЗОК Кюстендил, така и в РЗОК с най-малък дял на търсене на дентална помощ - РЗОК Добрич (от 15,0% на 15,7%).

Средният брой отчетени дейности на ЗОЛ през 2023 г. е увеличен с 3,8% спрямо същия период на 2022 г. Във възрастовата група до 18 г. също се наблюдава увеличение на отчетените дейности от 0,64 на 0,66. Най-високи стойности този показател при ЗОЛ до 18 години има в РЗОК Благоевград 1,27 и РЗОК Смолян 1,17, като в РЗОК Разград се наблюдава най-голямо относително увеличение, което е 14,0% (от 0,46 на 0,52 дейности).

Средният брой отчетени дейности “Възстановяване функцията на дъвкателния апарат“ през 2023 г., в ПИДП и СИДП, е 0,90 дейности на 100 ЗОЛ, при 0,98 през 2022 г.

Разширяване на обема и обхвата на пакета от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК

Източник: НЗОК

Във връзка с приемането на ЗБНЗОК за 2023 г. на 26 юли 2023 г. и съгласно §17 от ЗБНЗОК за 2023 г., НРДи за 2023 – 2025 г. са приети след обнародването на ЗБНЗОК в Държавен вестник и влизат в сила от 01.09.2023 г. (<https://www.nhif.bg/bg/nrd/2023-2025/medical>). Съгласно чл. 54, ал. 8 от ЗЗО, до тогава се прилагат действащите до момента НРДи за 2020 – 2022 г. (<https://www.nhif.bg/bg/nrd/2020-2022>). С договор №РД-НС-01-4-13 от 29.04.22г. за изменение и допълнение на Националния рамков договор за медицинските дейности 2020-2022г. е добавен нов пакет „Здравни грижи, осъществявани в дома от медицински сестри, акушерки или лекарски асистенти“. Дейностите се извършват от изпълнители на първична извънболнична медицинска помощ, сключили договор по приложение №1а към чл. 1 от Наредба №9 от 2019г. за определяне на пакета от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК. Дейностите по осъществяване на здравни грижи от медицински сестри, акушерки или лекарски асистенти от амбулатория на изпълнител на ПИМП се извършват в дома на новородени ЗОЛ, до 14 дни след изписване от лечебното заведение. От м. май 2022г. до края на годината са отчетени 81 посещения на новородени ЗОЛ в дома им, а през 2023г. са отчетени 167 посещения по този пакет.

Национален рамков договор № РД-НС-01-2 от 1 септември 2023 г. за медицинските дейности между Националната здравноосигурителна каса и Българския лекарски съюз за 2023 – 2025 г. предвижда за изпълнение на пакета дейности, включени в приложение № 1а „Здравни грижи, осъществявани в дома от медицински сестри, акушерки или лекарски асистенти“ към чл. 1 от Наредба № 9 от 2019 г., изпълнителите на ПИМП да могат да наемат медицинска/и сестра/и, акушерка/и или лекарски асистент/и с образователно-квалификационна степен „бакалавър“ по съответната специалност „Медицинска сестра“/„Акушерка“/„Лекарски асистент“ от професионално направление „Здравни грижи“. Наетите медицинска сестра, акушерка или лекарски асистент осъществяват здравни грижи в дома, като първото посещение е на новороденото до 7 дни след изписване от лечебното заведение, а второто посещение е до 6 месеца след изписване от лечебното заведение. Здравните грижи се осъществяват за новородени, включени в регистъра на съответния ОПЛ след обществен избор от родителите/законните настойници на детето. Оказаните здравни грижи се отразяват от медицинската сестра, акушерката или лекарския асистент в „Амбулаторен лист“ (бл. МЗ-НЗОК № 1).

В НРД са договорени обеми и цени на закупуването от НЗОК дейности в първичната извънболнична медицинска помощ, като за периода на дейност 1.09 – 31.12.2023 г. са определени цени за закупуването на обеми дейности в ПИМП, включени в приложение № 1 „Първична извънболнична медицинска помощ“ и приложение № 1а „Здравни грижи, осъществявани в дома от медицински сестри, акушерки или лекарски асистенти“ към чл. 1 от Наредба № 9 от 2019 г.

МЗ инициира промени в Наредба № 8 от 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията и в Наредба № 9 от 2019 г. за определяне на пакета от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК. С промените се допълва пакетът профилактични дейности с допълнителни видове изследвания, с което се цели подобряване на качеството на предлаганите услуги за профилактика на заболяванията в рамките на задължителното здравно осигуряване.

С цел ранно откриване на отклонения в здравословното състояние на децата е включено изследване на кръвна картина и урина за деца на 7, на 10, на 13 и на 16 годишна възраст, а за 16-годишните и допълнително изследване на кръвна захар и холестерол.

За бременните жени са осигурени допълнителни ехографски прегледи в рамките на профилактичните им прегледи, като към заплащаните до момента 2 акушерски ехографии са добавени още 2. Допълнително се включва и провеждането на ехографско изследване за фетална морфология. Добавя се и възможността за заплатено от НЗОК провеждане на изследване за хепатит С.

С изменения в **Наредба № 9 от 2019 г. за определяне на пакета от здравни дейности, гарантиран от бюджета на Националната здравноосигурителна каса** в пакета са включени специализирани и високоспециализирани изследвания за фетална морфология, определяне с бърз тест на повърхностен антиген на хепатит В и на антитела срещу хепатит С. През 2022 г. в пакета са включени и нови изследвания за деца - 10.92 „Ядрено-магнитен резонанс под обща анестезия при деца“ и 10.93 „Компютърна аксиална или спирална томография под обща анестезия при деца“. С промените в наредбата от 2023 г. се разширява времеви период, в който се оказват здравни грижи в дома на новородените деца, като досегашния период до 14 дни след изписването на бебето от родилното отделение се заменя с до 6 месеца след изписване от лечебното заведение

С промените в двете наредби е разширен обхвата на дейностите за деца и жени, включени в пакета на НЗОК, което дава възможност за по-добро медицинско наблюдение, ранно откриване на заболявания и възможности за навременно лечение.

2.2. Повишаване на качеството и увеличаване на обхвата на здравни услуги за бременни и деца извън обхвата на задължителното здравно осигуряване

С цел гарантиране на по-добър достъп до акушерска грижа на здравно неосигурените бременни жени и намаляване на детската смъртност в страната чрез въвеждане на ефективна система за превенция, скрининг, профилактика и ранна диагностика на предвидими и предотвратими състояния и патологии по време на бременността, бяха приети промени в **Наредба № 26 от 14 юни 2007 г. за предоставяне на акушерска помощ на здравно неосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени**. С промените броят на профилактичните прегледи за здравно неосигурени бременни е увеличен от един на четири и е разширен пакетът от медико-диагностични изследвания по време на бременността. Прецизирани са изискванията за вида и периодичността на прегледите при наблюдение върху протичането на нормална бременност и е разширен обхватът на медицинските услуги за здравно неосигурените бременни, като е създадена възможност двукратно за срока на бременността те да ползват здравни услуги за хоспитализация при необходимост по КП „Стационарни грижи при бременност с повишен риск“.

Към 31.12.2023 г. от НЗОК за дейности за здравно неосигурени лица по реда на чл. 82, ал. 1, т. 2 от ЗЗ са изплатени 9,5 хил. КП, 3,6 хил. лв. за АГ-прегледи и 13,7 хил. лв. за изследвания на здравно-неосигурени жени (съответно през 2022 г. за дейности, оказани в периода 01.11.2021 г. – 31.10.2022 г., са заплатени 7,0 хил. КП, 2,9 хил. АГ-прегледи и 8,5 хил. изследвания). Ръстът през 2023 г. в обема на дейностите по чл. 82, ал. 1, т. 2 от ЗЗ се дължи на измененията и допълненията на Наредба № 26 от 2007 г. за предоставяне на акушерска помощ за здравно неосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени, с които се разширява обхвата на предоставяне на профилактичните прегледи от специалист по акушерство и гинекология (които от 1 за срока на бременността се увеличават на до 4),

изследванията (в които се включват следните нови изследвания „Скорост на утаяване на еритроцитите“, „Серологично изследване за HIV 1/2 антитела“ и „Определяне на кръвни групи от системата АВ0 и Rh (D) антиген от системата Rhesus по кръстосан метод (с тест-реагенти анти-А, анти-В, анти-АВ, анти-D и тест-еритроцити А1, А2, В и 0)“) и болничната медицинска помощ за здравнонеосигурените бременни жени (освен КП „Раждане“ се включва и КП „Стационарни грижи при бременност с повишен риск“ до два пъти в срока на бременността).

Дейности във връзка с лечение на лица до 18-годишна възраст по чл. 82, ал. 1а, 3 и 6 от Закона за здравето

От извършените през 2023 г. плащания 77 102,4 хил. лв. или 99,1% са по разрешения за финансово подпомагане по реда на Наредба № 2 от 27.03.2019 г. на МЗ на лица до 18-годишна възраст, както следва: в размер на 74 316,5 хил. лв. за предоставяне от лечебни заведения на територията на България на лекарствени продукти, медицински изделия, генетични изследвания и медицински процедури, извън обхвата на задължителното здравно осигуряване по 2 069 заповеди за организационно и финансово подпомагане. Спрямо извършените към 31.12.2022 г. плащания се отчита увеличение с 14 188,4 хил. лв. или с 23,6%, като през 2022 г. е заплатено предоставяне от лечебни заведения на територията на България на лекарствени продукти, медицински изделия, генетични изследвания и медицински процедури, извън обхвата на задължителното здравно осигуряване по 1 549 заповеди за организационно и финансово подпомагане; в размер на 2 785,9 хил. лв. за оказване на медицинска помощ в лечебни заведения в други държави съгласно издадени 71 заповеди за организационно и финансово подпомагане за лечение в чужбина. Спрямо извършените към 31.12.2022 г. плащания се отчита увеличение с 1 000,9 хил. лв. или с 56,1%, като през 2022 г. е заплатено оказване на медицинска помощ в лечебни заведения в други държави съгласно издадени 212 заповеди за организационно и финансово подпомагане за лечение в чужбина.

Разширяване обема и обхвата на медицинските консултации и домашните посещения в ЗКЦ

С цел да се надградят предоставяните медицински дейности в обхвата на задължителното здравно осигуряване, както и да се осигурят интегрирани здравно-консултативни и социални услуги за родилки, бременни с патология и за деца с хронични заболявания и недоносени, по програмата се осигурява дейността на 31 Здравно-консултативни центъра за майчино и детско здраве (ЗКЦ) във всички областни градове в МБАЛ и някои специализирани и университетски болници. В тези центрове се организира комплексно медицинско наблюдение на деца с увреждания и хронични заболявания, бременни с повишен медицински риск, с патология на бременността или наличие на хронични заболявания и увреждания. В ЗКЦ се извършват информационни, логистични и координационни дейности, предоставят се специализирани медицински консултации, домашни посещения от медицински специалисти на недоносени деца, деца с увреждания и хронични заболявания на възраст до 1 година, както и консултации от психолог и социален работник на деца с увреждания и деца с хронични заболявания, родилки и бременни с патология на бременността в хода на тяхното болнично лечение и/или амбулаторно проследяване и лечение. Чрез ЗКЦ по програмата се финансират и медицински консултации извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, в т.ч. и допълнителен преглед от специалист по АГ в допълнение на прегледа, предвиден съгласно Наредба № 26 от 2007 г.

за предоставяне на акушерска помощ на здравно неосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване. При установяване на необходимост от допълнителни консултации, изследвания или лечение, специалистите в ЗКЦ насочват пациентите към подходящо лечебно заведение.

През 2023 г. от медицинските специалисти, психолози и социални работници в 31 ЗКЦ са проведени общо **17 655 консултации** (табл.1), съответно: от медицински специалисти **5497** консултации (на 5832 за 2022 г. и 5273 за 2021г.), от психолози – **6287** (на 5852 за 2022г. и 3276 за 2021г.) и от социални работници – **5871** консултации (на 5257 за 2022 г. и 3487 за 2021г.). Предоставени са общо **211 домашни посещения** за деца с увреждания, хронични заболявания и недоносени деца до 1г. (с 29.4% повече от предходната година). За сравнение, през 2022 г. по Програмата са отчетени общо 16 941 консултации и 163 домашни посещения (съответно на 12 036 и 137 за 2021 г.).

Данните показват **значим ръст на консултативната дейност в ЗКЦ** в сравнение с предходните две години, като цяло (17 866 общ брой консултации на 17 104 за 2022 г. и 12 173 за 2021 г. или съответно с 4,45% спрямо 2022г. и 46.77% спрямо 2021г.) и от отделните специалисти. Сериозен ръст е отчетен в броя на консултациите, проведени от психолози (съответно - от 7.4% спрямо 2022г. и 91.9% спрямо 2021г) и социални работници (съответно - от 11.7% спрямо 2022г. и 68.4% спрямо 2021 г.) и по-незначителен при медицинските специалисти (спад с 5.7% спрямо предходната и ръст от 4.2% спрямо 2021 г.)

Табл.1 Специализирани консултации, домашни посещения и разходи по дейности и за възнаграждения на специалисти в ЗКЦ за 2023 г.

	<i>1-во тримесечие</i>	<i>2-ро тримесечие</i>	<i>3-то тримесечие</i>	<i>4-то тримесечие</i>	<i>Общо разходи</i>
<i>Разходи за периода</i>					
Видове разходи за дейността					
Общо разходи за възнаграждения:	233 896,67	243 095,09	235 933,99	245 351,83	958 277,58
Възнаграждения на координатор	125 423,45	129 794,85	124 800,17	128 683,99	508 702,46
Възнаграждения на психолог	52 900,78	55 230,49	54 008,08	57 572,52	219 711,87
- общо отработени часове	7 604,00	7 582,00	7 747,00	7 775,00	30 708
- брой консултации	1653	1607	1515	1512	6287
Възнаграждения на социален работник	55 619,68	59 713,76	57 581,81	59 204,28	232 119,53
- общо отработени часове	7 334,00	7 361,00	7 465,00	7 732,00	29 892
- брой консултации	1502	1439	1450	1480	5871
Брой консултации от медицински специалист	1303	1260	1516	1418	5497
- по 20.00 лв. за една консултация от медицински специалист	26 060	25 200	30 320	28 360	109 940

Брой домашни посещения	38	45	73	55	211
- по 30.00 лв. за домашно посещение	1 140	1 350	2 190	1 650	6 330

През 2023 г. са извършени проверки на всички ЗКЦ и са попълнени отчетни форми със справка за дейността от регионалните координатори по Програмата от РЗИ. Освен за общия брой на проведените консултации от различните специалисти (психолог, медицински специалист, социален работник), е отразена информация и за вида и броя на потребителите, на които са проведени - деца, бременни жени, родилки. Преобладаващ е броят на проведените консултации за бременни жени при всички специалисти (табл. 2). В някои отчети е отразена и информация за броя на непълнолетни и малолетни родилки, консултирани от социален работник (ЗКЦ към МБАЛ „Д-р Н. Василиев”- Кюстендил).

Табл. 2 Извършени консултации от специалистите във всички ЗКЦ в страната през 2023 г. (бр.)

	<i>1-во тримесечие</i>	<i>2-ро тримесечие</i>	<i>3-то тримесечие</i>	<i>4-то тримесечие</i>	<i>Общо</i>
Общ брой консултации от медицински специалисти:	1341	1305	1589	1473	5708
брой консултации на деца	668	570	683	580	2501
брой консултации на бременни жени	673	735	906	893	3207
<i>от тях допълнителни прегледи от специалист по АГ, извършени след прегледа по реда на чл. 19 от Наредба № 26 от 2007 г. за предоставяне на акушерска помощ на здравно неосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени</i>	208	261	416	407	1292
Общ брой консултации от психолог:	1653	1607	1515	1512	6287
брой консултации на деца	746	703	608	636	2693
брой консултации на бременни жени	907	904	907	876	3594
Общ брой консултации от социален работник:	1502	1439	1450	1480	5871
брой консултации на деца	584	534	558	574	2250

брой консултации на бременни жени	918	905	892	906	3621
--	-----	-----	-----	-----	------

В отчетите на РЗИ са посочени съобразно указанията на МЗ, съответствията на изпълнените дейности на изискванията заложи в договорите към тях – наличие на Карти за осъществяване на консултации и домашни посещения, Досиета на деца с хронични заболявания и изготвените към тях медико-социални планове, Бланки за информирано съгласие и др., свързани с документацията и с организацията на дейностите. Регионалните координатори от РЗИ изготвят справки за проведените консултации от различните специалисти и по вид потребители (деца, бременни жени). Контролира се и съответствието между извършената дейност, броя отчетени часове и заложените в приложенията към договорите изисквания и отговорности, включително за осигуряване на минимум една консултация от психолог по време на хоспитализацията на дете с увреждане, хронично заболяване, недоносено дете; минимум отработени часове – по 20 часа седмично за социален работник и психолог и 8 часов работен ден на координатора. Проверките установяват спазване на изискванията по договорите и за организацията на работа (издадени са изискуемите заповеди от управителите на лечебните заведения; определено е помещение за ЗКЦ, с осигурен телефон, компютър и интернет връзка; на интернет-страницата на лечебните заведения е публикувана актуална информация за дейностите, предоставяни от ЗКЦ, адрес, телефон, електронен адрес и график на работното време на Центъра и др.).

Макар и в единични случаи, през 2023 г. продължават проблемите от предходната година с функционирането на някои ЗКЦ– не е осъществявана дейност в ЗКЦ към МБАЛ „Проф. д-р Параскев Стоянов” АД гр. Ловеч поради липса на кадрово обезпечаване; с писмо до МЗ е направено предложение за преместване на ЗКЦ от МБАЛ „Св. Анна“ в СБАГАЛ „Д-р „Проф. Д-р Д. Стаматов” гр. Варна, поради малък брой извършени консултации.

Разработване и внедряване на механизми за подобряване на грижите за бременни жени и деца до 3 годишна възраст от уязвими групи в ЗКЦ

НЦОЗА участва експертно в пилотни проекти на УНИЦЕФ и Фондация „Тръст за социална алтернатива“ за създаване и адаптиране на услуги за патронажна грижа за бременни жени, деца до 3-годишна възраст и техните семейства, реализирани с партньорството на МЗ и участието на други звена от системата на здравеопазване, като членове на Експертен и Консултативен съвет по тези проекти. През 2023 г. продължава експертната дейност на НЦОЗА по разработване на модел за патронажна грижа на национално ниво. На национална кръгла маса „Патронажна грижа за уязвими бременни жени и майки и деца до 2 години: международен опит и перспективи за България“, проведена на 17.01.2023 г., е представен доклад „Възможности за интегриране на патронажната грижа в българската здравна система“. На конференция, организирана от фондация „ТСА“ са обсъдени резултатите от проучване на ефективността от пилотното предоставяне на програмата „ЗБЗБ“ (14 юни 2023г.). Целта е да се постигне устойчивост на пилотните програми и да се разработи механизъм за въвеждане на патронажната грижа за бременни жени и малки деца, със специфична насоченост за уязвими групи, в звена от здравната система.

Предоставяне на методична помощ на персонала на ЗКЦ

Във връзка с подобряване на работата и повишаване ефективността от изпълнението на дейности по Програмата, МЗ и РЗИ оказват постоянно методична помощ на регионалните координатори и на лечебните заведения. Допълнително, РЗИ извършват проверки на тримесечие и при необходимост дават указания за отстраняване на нарушения и пропуски.

През 2023 г. продължава извършването на методично ръководство и контрол от РЗИ по отношение на организацията, изпълнението и отчитането на дейностите от ЗКЦ към лечебните заведения със сключени договори по Програмата, съгласно насоките от МЗ. Акцентира се и върху мерките за преодоляване на често допусканите грешки и пропуски. Предоставени са и унифицирани отчетни форми за проверките на дейностите на ЗКЦ (консултации, организация на дейността, комисии, биохимичен скрининг, неонатален слухов скрининг). Спазват се и указанията за сроковете за отчет - за всяко тримесечие на съответната година се изпращат в РЗИ до 25-то число на месеца, следващ тримесечието; до 10-то число на втория месец, следващ тримесечието РЗИ изпраща одобрените отчети в МЗ. Описани са основните насоки на методичната и контролна дейност на регионалните координатори, като се Предоставена е и унифицирана форма за отчет на проверките от страна на РЗИ.

Популяризиране на дейността на ЗКЦ

На интернет-страниците на РЗИ е публикувана информация за НППМДЗ и Плана за действие към нея за периода 2021-2023г., включително и за ЗКЦ.

По данни на РЗИ са проведени екипни срещи на специалисти от ЗКЦ с представители на общините, дирекция „Социално подпомагане“ и отдел „Закрила на детето“ за запознаване с дейностите на центровете. Някои РЗИ са провели информационни срещи и със здравни медиатори.

Поддържане на обособени раздели с актуална информация за дейността на ЗКЦ на интернет-страниците на РЗИ и на лечебните заведения, в които са разкрити ЗКЦ

По данни на РЗИ, на интернет-страниците на инспекциите и на лечебните заведения, които изпълняват дейности по програмата, е публикувана информация за дейностите на ЗКЦ, включително реда на достъпа, графици, адреси и контакти. С указание на МЗ до директорите на РЗИ от 2022 г. методичното ръководство и контрола по изпълнението на Програмата включва и проследяване за наличие на информация за дейността на Здравно-консултативните центрове на интернет-страницата на лечебното заведение, отговаряща на изискванията на договора и дали се публикува периодично такава. Според описаните резултати от направените проверки, в единични случаи са установени пропуски (неактуализирана информация) и са издадени препоръки и указания до лечебното заведение за отстраняването им.

Информация за предлаганите от ЗКЦ дейности е публикувана в различни секции на интернет-страниците на лечебните заведения, което обуславя необходимостта от по-ефективни мерки за популяризирането им сред целевите групи за улесняване на достъпа и разширяване на обхвата с предлаганите дейности.

Ангажиране на здравните медиатори за информиране на уязвими групи от населението в съответната община за дейностите, предоставяни от ЗКЦ

През 2023 г. от РЗИ са проведени мероприятия със здравни медиатори - срещи, обучения, раздаване на информационни материали, за повишаване на капацитета им за информиране на семействата от ромска общност относно възможностите за достъп до наличните в здравеопазването услуги, включително за профилактични прегледи, имунизации, проследяване на бременността, диагностика, лечение и дейностите, извършвани в ЗКЦ.

В рамките на Европейската седмица на общественото здраве (22-26 май 2023 г.) в НЦОЗА е организиран и проведен уебинар за здравни медиатори, в партньорство с МЗ и Националната мрежа на здравните медиатори (НМЗМ). Целта е подобряване на достъпа и обхвата на бременни жени, деца и техните семейства от уязвими групи (ромска общност) с наличните в здравеопазването услуги, включително и разкритите по НППМДЗ (ЗКЦ, ЦКОДУХЗ), чрез повишаване на компетентността на здравните медиатори да ги информират и консултират относно здравните права, услугите и възможностите за достъп. В уебинара се включиха 94 участници.

Увеличаване на използваемостта на мобилните педиатрични, акушер-гинекологични и др. кабинети, както и съсредоточаването им в регионите с най-неблагоприятни показатели на детското и майчино здраве с оглед гарантиране на достъпа до квалифицирани медицински грижи за най-уязвимите групи

Дейността не е финансирана целево по НППМДЗ през 2023 г. и съответно не е отчетено провеждането на такива прегледи по Програмата.

2.3. Оптимизиране и разширяване на действащите профилактични и скринингови програми при бременни и деца

Разширяване на обхвата на профилактичните прегледи за бременни и деца

Източник: НЗОК (данни, постъпили в МЗ в отговор на писмо с изх. № 09-00-15/15.01.2024г на МЗ и вх. № 04-04-41/15.01.2024г. на НЗОК)

По данни от НЗОК, броят на отчетените профилактични прегледи по програма „Детско здравеопазване“ за периода от 01.01.2023 г. до 31.12.2023 г. от изпълнители на ПИМП и СИМП е, както следва: 1 664 901 (ПИМП), съответно на 1 699 500 за 2022 г. и 1 678 000 за 2021 г. и 1 672 687 (СИМП) на 1 543 518 за 2022 г. и 1 380 689 за 2021г.

Броят на лицата, обхванати в регистър „Майчино здравеопазване“ в периода 01.01.2023 г. – 31.12.2023 г. е 62 790 (съответно на 65 701 за 2022 г. и 70 823 за 2021г. за същия период). Профилактичните прегледи по програма „Майчино здравеопазване“ за същия период на 2023г. са общо 314 914, съответно 313 211 (СИМП) и 1 703 (ПИМП), на общо 302 871 за 2022г. (301 007 - СИМП и 1 864 - ПИМП) и 324 517 за 2021 г. (322 319 - СИМП и 2 198 – ПИМП). Съществен спад бележат профилактичните прегледи, извършени от ОПЛ в ПИМП спрямо предходните две години (съответно с 8.6% спрямо 2022 г. и с 22.5% спрямо 2021г.).

По данни на НЗОК за периода от 01.01.2023 г. до 31.12.2023 г. броят на ЗОЛ от 0 до 18 г. с поставени имунизации е 674 427 и съответно заплатени за тях 7 256 650 лв.

Броят на отчетените задължителни имунизации и реимунизации на лица от 0 до 18г. е 394 216 (на 411 025 767 за 2022г. и 302 за 2021г.). Като цяло, обхватът със задължителни имунизации на децата е по-висок или задържа относително стабилно ниво, в сравнение с предходните две години, но не достига нивата от 2019 г. Имунизационният обхват със задължителните ваксини в детска възраст през 2023 г. е между 91,6 и 96,5% и е съпоставим с постигнатия обхват през 2022 г. От подлежащите на задължителни имунизации деца се отчитат между 3.5-12.6 % неимунизирани в резултат на причини от медицински и немедицински характер, отчетени като „други“ (включително отказ от родителите, вътрешна и външна миграция). Неимунизираните поради съществуващи медицински противопоказания заемат по-малък дял спрямо неимунизираните поради немедицински причини *(Източник: НЦЗПБ, Анализ на изпълнението на дейностите по имунопрофилактиката в България през 2023 година)*.

Ежегодно, за Годишния доклад за състоянието на здравето на гражданите на РБългария, се изготвя оценка и анализ на здравното състояние на децата и учениците, който включва оценка на физическото развитие на децата по възрастови групи и анализ на заболяемостта на децата, с който се проследяват тенденциите в честотата на регистрираните заболявания и структурата на заболяемостта по възрастови групи, на базата на данните от профилактичните прегледи, извършвани по Наредба № 8 от 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията. През 2023 г. е изготвен и предоставен на Министерството на здравеопазването и обобщен годишен доклад за здравословното състояние на децата и учениците, с направени препоръки за подобряване организацията на събирането и надеждността на данните, за оптимизиране на обхвата с профилактични прегледи и мерки за подобряване на здравното състояние на децата и учениците, включително и здравното обслужване в училище. Данните сочат стабилна тенденцията за нарастване на случаите с наднормена телесна маса при децата и намаляване относителният дял на учениците със стойности на показателите за телесна маса в рамките на нормата, с увеличаване на случаите в горната граница на нормата и с наднормено тегло. Водещо място в структурата на заболяванията при децата до 6 г., с най-висока честота на регистрираните случаи, са заболявания на дихателната система, а при учениците затлъстяването и зрителните аномалии, както и гръбначните изкривявания, което обуславя необходимостта от прилагането на ефективни мерки за превенция и здравно-промотивни програми за насърчаване на здравословен начин на живот.

Разширяване на обхвата на неонаталния слухов скрининг

В рамките на Националната програма за подобряване на майчиното и детско здраве 2014-2020г., от 2015 г. е въведен масов неонатален слухов скрининг при новородени за ранно откриване, диагностициране и насочване за своевременна интервенция при увреждане на слуха, което съдейства за постигане на оптимално развитие и социално включване на засегнатите деца. Скринингът продължава и в рамките на НППМДЗ 2021-2030 и се провежда в лечебни заведения с разкрити акушеро-гинекологични и неонатологични структури. 102 лечебни заведения с акушеро-гинекологични и неонатални

структури, със сключени през 2021г. договори за финансиране, са отчетели проведени изследвания за НСС.

За провеждане на скрининга лечебните заведения осигуряват помещение, отговарящо на изисквания и апарат за отоакустични емисии. Изследването се извършва на доносени новородени в деня преди или в деня на изписването на детето от родилното/неонатологичното отделение/клиника, а на недоносени новородени след достигане на коригирана, постконцептуална възраст в деня преди или на изписването на детето от неонатологична клиника/отделение за недоносени деца и при подписано от родител „Информирано съгласие за провеждане на слухов скрининг на новородено дете“. Резултатите от изследването се отразяват в съответните документи (История на заболяването, документите за регистриране на процедури по клинични пътеки и епикриза, като се посочва датата на изследването). Водят се отчетни документи, които се предоставят на РЗИ, МЗ и екземпляр в ЛЗ.

Представените данни за извършени изследвания за неонатален слухов скрининг при новородени показват, че за 2023 г. по Програмата са отчетени и заплатени **47 251** изследвания за скрининг на 49 651 за 2022 г. и 47 200 за 2021 г.

Средно за страната обхватът с неонатален слухов скрининг на новородените за 2023 г. е **82.61%** (на 87.725% за 2022 г. и 80.44 % за 2021г.). За предходният период на Програмата 2014-2020 г. отчетеният обхват годишно е достигал до 87 % от новородените. В Програмата за периода до 2030 г. и Плана за действие 2021- 2023 г. е заложено да се постигне до 95% обхват.

Изплатените средства за направените изследвания (по 10 лв. на изследване) са общо **472 510 лв.** (на 496 510 лв. за 2022г. и 472 000 лв. за 2021г.).

В представените отчети регионалните координатори от РЗИ са отразили резултати от направените проверки, съгласно указания, получени с писмо от МЗ. Проверено е съответствието на документацията (заповеди за реда и мястото за извършване на изследването, отговорник за организацията и отчетността на проведените изследвания; финансови отчетни форми, форми за регистриране на изследванията, декларации, наличие на подписано информирано съгласие и др.), съгласно изискванията на договорите. Описани са организацията и изпълнението на дейностите, констатираните нарушения и направените препоръки, обобщено представени по-долу:

Съгласно изискванията на договора, скринингът се прави на всички новородени. В единични случаи са установени нарушения, като сред констатираните причини за обхват под 100% най-често са: превеждане в друго ЛЗ, включително и поради настъпили усложнения; мъртвородени; починали; единични случаи на отказ на родителите за провеждане на изследването и подписване на информирано съгласие; технически проблеми с апарата за отоакустични емисии. В случаите, когато новородените не са достигнали 38 г.с. (постконцептуална възраст), в епикриза е отразено указание за необходимостта от контролно изследване на слуха на новороденото до 7 дни след изписването от УНГ специалист. В случаите, когато отчетеният брой на изследванията надвишава този на броя на новородените, сред посочените причини са прехвърляне в друго ЛЗ по назначение, необходимост от повторно изследване на някои деца.

След проверки от РЗИ са направени препоръки: предимно за повишаване на обхвата на новородените с изследвания (на всички новородени деца); за спазване на изискванията за извършване на слуховия скрининг (на доносените новородени в деня преди или в деня на изписването на детето от родилното/неонатологичното отделение и на недоносени

новородени - след достигане на коригирана, постконцептуална възраст); за съответстващо на изискванията в договора попълване на медицинската документация - отразяване на резултата от изследването в епикриза, в ИЗ на новороденото, информираното съгласие от родителя преди провеждане на изследването, задължително удостоверение с подпис и дата и др. пропуски в документирането на изследването; за коректно прилагане на всички изискуеми документи в ИЗ на новородените, в т. ч. и информираните съгласия.

Проверките на РЗИ установяват съответствие на отчетните форми за проведен неонатален слухов скрининг и финансовите.

Попълването на унифицирана форма за отчет на проведените изследвания и документацията за проведен слухов скрининг дава възможност за очертаване на по-точна картина на обхвата, изясняване на причините и мерките за отстраняване на констатираните проблеми. Тази информация е отразена в отчетите на регионалните координатори от РЗИ, като за всяко лечебно заведение са посочени конкретните причини за обхват под 100%.. Сред констатираните причини за забавяне или преустановяване за известен период на изследванията за неонатален слухов скрининг най-често са технически проблеми с апарата за измерване на отоакустични емисии (МБАЛ – Бургасмед ЕООД, УМБАЛ „Канев“ АД гр. Русе, САГБАЛ д-р Щерев ЕООД, МБАЛ Лозенец ЕАД, МБАЛ Д-р Христо Стамболски" ЕООД гр. Казанлък, МБАЛ Ниамед" ООД гр. Стара Загора, МБАЛ „Проф. Д-р Параскев Стоянов" АД гр. Ловеч и др.). Някои лечебни заведения за периода на техническа неизправност на апаратите са предоставили уведомителни писма и становища до директорите на РЗИ относно причините и мерките, които са предприели за обхвата на децата с изследвания (МБАЛ Благоевград АД, МБАЛ „Югозападна болница“ ООД, УМБАЛ Бургас АД, УМБАЛ -Дева Мария ЕООД). Въпреки че в сравнение с предходната година контролът от страна на регионалните координатори е значително подобрен, за което съдействат и указанията от МЗ, остава проблемът с апаратурата, което налага извода за необходимостта от осигуряване на апаратура с гарантирано качество като условие за ефективното провеждане на скрининга. В единични случаи провеждането на скрининга е било временно преустановено поради проблем с кадрите (в МБАЛ-Луковит за един месец поради проблем с кадрите отделението по акушерство и гинекология е било временно затворено), ремонт на отделението (МБАЛ „Св. Пантелеймон ЕООД гр. Пловдив) или няма проведени изследвания („МБАЛ-Берковица“ ЕООД гр. - не са осъществени раждания в отделението по АГ).

Изследванията се извършват от различни специалисти според вида на лечебното заведение - УНГ специалист, неонатолог, специалисти по здравни грижи в АГ отделение, педиатри и/или неонатолози в отделение за недоносени. Препоръчително е осигуряването на стандартизирано обучение за провеждане на изследванията, като макар и в единични случаи провеждането на такова е отразено в отчети на РЗИ.

В отчетните форми се отразяват и данни за регистрирани отклонения от нормата при проведените изследвания, като по данни от отчетите на РЗИ за 2023 г., при проведените изследвания в лечебните заведения са регистрирани общо 376 случая на отклонения от нормата (на 628 през 2022 г. и 248 случая за 2021 г.).

Проверките на РЗИ констатира, че при всички случаи на установени отклонения от нормата детето се насочва за допълнителни изследвания и проследяване от специалист, на родителите се дават указания за необходимостта от извършване на контролно изследване на слуха на новороденото от УНГ - специалист в УНГ- отделение/клиника., до 7 дни след

изписването му. Указанията се отразяват в епикризата, издадена от ЛЗ. Родителите се уведомяват за необходимостта от своевременен избор на ОПЛ.

Данните за 2023 г. сочат устойчивост на контрола и методичната помощ по отношение на дейностите по неонаталния слухов скрининг, системност на проверките и предписанията от екипите на РЗИ. Запазва се тенденцията към нарастване на обхвата, който се задържа над 80% след отчетеното значимо увеличение през 2022 г., включително и на броят на лечебните заведения, в които специалистите са регистрирали отклонения от нормата. За постигане на препоръчителните нива на обхват (95%), би съдействало въвеждането на универсален неонатален слухов скрининг на национално ниво в рамките на здравноосигурителният модел на финансиране.

Осигуряване на устойчивост на биохимичния скрининг за бременни

В рамките на Здравно-консултативните центрове към университетските многопрофилни болници за активно лечение в София, Варна, Плевен, Пловдив и Стара Загора, в които има разкрити генетични лаборатории, е осигурено провеждането на биохимичен скрининг при бременни жени за оценка на риска от раждане на дете с болест на Даун, други анеуплоидии, спина бифида, аненцефалия и тежък дефект на коремната стена. Изследванията и консултациите се заплащат по Националната програма за подобряване на майчиното и детско здраве, а китовете и реактивите за изследванията се осигуряват от Министерството на здравеопазването по реда на Наредба № 26 от 2007 г. за предоставяне на акушерска помощ на здравно неосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени.

Договори за изследвания за биохимичен скрининг са сключени със СБАЛАГ „Майчин дом” – София, УМБАЛ „Св.Георги” – Пловдив, УМБАЛ „Д-р Г. Странски” – Плевен, УМБАЛ „Св.Марина” и УМБАЛ „Проф. д-р Ст. Киркович” – Ст. Загора.

Общият брой на направените изследвания е **14 747**, съответно на 16 007 за 2022 г. и 15 559 за 2021 г.

Най-много изследвания са извършени в СБАЛАГ „Майчин дом” – София: 10 340 (на 11 159 за 2022 г.), въпреки спада в сравнение с предходните години (табл. 3).

В УМБАЛ „Св.Георги” – Пловдив са извършени 2246 изследвания, което бележи ръст със 7.5% спрямо предходната и с 41% спрямо 2021 г. (съответно на 2090 и 1592 изследвания за 2022 г. и 2021 г.).

В УМБАЛ „Д-р Г. Странски” – Плевен през 2023 г. са извършени общо 962 изследвания (на 1 285 за 2022 г. и 1 472 за 2021г.), което бележи сериозен спад спрямо предходните две години (съответно с 24.9% и с 34.6%).

В УМБАЛ „Св.Марина” са извършени 1199 изследвания, което въпреки спада с 18.6% спрямо предходната година, доказва стабилност в дейността за последните две години.

Във всички лечебни заведения най-много изследвания са проведени през първото тримесечие, а ежемесечно броят на проведените изследванията е най-голям в СБАЛАГ „Майчин дом” – София, следван от УМБАЛ „Св.Георги” – Пловдив (табл. 4).

От УМБАЛ „Проф. д-р Ст. Киркович” – Ст. Загора за поредна година не са отчетени изследвания (за 2021г. е отчетено само едно изследване).

Стойността на едно изследване е 40 лв. Общо за всички изследвания са изплатени **589 880** лв. (на 640 280 лв. за 2022 г. и 622 360 лв. за 2021 г.)

Табл. 3 Изследвания за биохимичен скрининг по лечебни заведения и по години

Лечебно заведение	Брой изследвания за 2021 г.	Брой изследвания за 2022 г.	Брой изследвания за 2023 г.
УМБАЛ „Св. Марина“ – Варна	0	1 473	1199
УМБАЛ „Д-р Г. Странски“ – Плевен	1 472	1 285	962
УМБАЛ „Св. Георги“ – Пловдив	1 592	2 090	2246
СБАЛАГ „Майчин дом“ – София	12 494	11 159	10 340
УМБАЛ „Проф. д-р Ст. Киркович“ – Ст. Загора	1	0	0
ОБЩО:	15 559	16 007	14 747

Табл. 4 Разпределение на проведените изследвания за биохимичен скрининг по месеци (в бр.)

месеци	Лечебни заведения			
	УМБАЛ „Св. Марина“ – Варна	УМБАЛ „Д-р Г. Странски“ – Плевен	УМБАЛ „Св. Георги“ – Пловдив	СБАЛАГ „Майчин дом“ – София
Януари	103	107	206	1010
Февруари	100	86	193	890
Март	128	99	232	1019
Април	102	80	162	867
Май	98	94	187	890
Юни	92	82	186	897
Юли	84	91	176	824
Август	118	78	159	925
Септември	120	59	161	783
Октомври	86	57	176	772
Ноември	93	73	218	720
Декември	75	56	190	743
ОБЩО:	1199	962	2246	10 340

Анализ за необходимостта от въвеждане на нови скринингови програми

През 2023 г. към МЗ е сформирана работна група със заповед на министъра на здравеопазването (РД-02-188/21.07.2023г.), в която участва и НЦОЗА, за изготвяне на

проект на Национален план за развитие на широкообхватен пренатален и неонатален скрининг и скрининг на социалнозначимите заболявания 2021-2027 г. и във връзка с изпълнение на реформа C12.R5 „Подкрепа за по-доброто осигуряване на профилактични скринингови дейности“, включени в Националния план за възстановяване и устойчивост, компонент „Здравеопазване“. В рамките на работната група е направен анализ на наличните скринингови програми и изготвени препоръки с мерки за разширяване на обхвата и осигуряване на устойчивост на съществуващи скрининги, както и за възможностите за въвеждане на нови скринингови програми. Отчетена е и необходимостта от регистриране на резултатите от скрининга и направени предложения за начините за регистрация, както и отговорните институции. Обсъдени са и възможностите за скрининг на детското развитие, базиран на профилактичните прегледи.

Укрепване на материално-техническата база на структури по АГ, неонатология и педиатрия в лечебни заведения за болнична помощ, включително чрез обновяване на медицинската апаратура

Анализ на потребностите на лечебни заведения за болнична помощ от укрепване на материално-техническата база и обновяване на медицинската апаратура

Осигуряване на финансиране за подобряване на материалнотехническата база и апаратурата на лечебните заведения

По Плана за възстановяване и устойчивост на РБългария е изготвено проектно предложение „Модернизиране на лечебни заведения за болнична помощ“ за кандидатстване за финансиране по Инструмента за възстановяване и устойчивост, което включва и Компонент "Модернизиране на системата за педиатрични грижи в страната". След извършен анализ на нуждите, от Министерството на здравеопазването е изготвен подробен списък на необходимата медицинска апаратура, който е ревизиран от директора на СБАЛДБ „Проф. Ив. Митев“, д-р Благомир Здравков, и приложен към проектното предложение. Закупена в изпълнение на проекта апаратура се предвижда да бъде доставена в съответните съществуващи профилни клиники и отделения, като след изграждане на Национална детска болница, ще бъдат преместени там, с което ще се осигури и устойчивост на постигнатите с проекта резултати. За цялостно модернизиране и реформа на педиатричната грижа в страната, освен изграждането на Национална детска многопрофилна болница, е необходимо да се подпомогнат и педиатричните структури в страната. Това ще осигури достъп на населението до съвременни, високотехнологични центрове за диагностика и лечение на деца, ще намали детската смъртност в страната, ще доведе до повишаване на знанията и уменията на медицинските специалисти, а от там и до тяхната мотивираност да останат на работа в съответните райони в България. В тази връзка, Министерството на здравеопазването изготви списък на лечебните заведения, които имат разкрити педиатрични структури на територията си и притежават необходимия човешки ресурс, за да надградят възможностите си за диагностика и лечение след реализиране на необходимите инвестиции в осигуряване на нова, високотехнологична медицинска апаратура, в който са посочени видовете и броя апарати за диагностика и лечение на деца, които е целесъобразно да бъдат осигурени за системата на педиатрични грижи в страната.

Предвиденият прогнозен бюджет е общо 101 073 160,00 лв. с ДДС - 84 227 633,00 лв. без ДДС - европейско финансиране и 16 845 527,00 лв. ДДС – национално финансиране.

Предвидено е процесът по модернизирането на системата за педиатрични грижи в страната чрез осигуряването на ново, съвременно медицинско оборудване, да се осъществи на няколко етапа, като първият е подготовката на технически спецификации и изисквания за придобиване на медицинска апаратура. През 2023 г., със заповед № РД-02-277/20.09.2023 г. на министъра на здравеопазването, изменена и допълнена със Заповеди № РД-02-289/02.10.2023 г. и № РД-02-310/16.10.2023 г., е създадена работна група със задача изготвяне на техническите изисквания за всеки един апарат, както и изготвянето на цялостна документация за обявяването на обществена поръчка за доставка и монтаж на медицинско оборудване и апаратура, и обучение за работа на персонала в избраните лечебни заведения във връзка с изпълнението на Компонент 1 „Модернизиране на системата за педиатрични грижи в страната“ на инвестиция С12.11 „Модернизиране на болничните заведения“, предвидена за финансиране по Плана за възстановяване и устойчивост на Република България.

Мярка 2.5. Въвеждане на ефективни механизми за последваща комплексна грижа за недоносените деца, децата със специални потребности и децата в риск от проблеми в развитието

Въвеждане на добри практики в отделенията по неонатология и педиатрия по отношение на грижата за развитието на детето и семейно-ориентирания подход

Представител от НЦОЗА, от страна на МЗ, участва в международна конференция "Семейно-центрирана ранна детска интервенция: Как да направим така, че да работи?", организирана от Регионалния офис на УНИЦЕФ и Европейската асоциация на доставчиците на услуги за хора с увреждания (EASPD), проведена на 8 - 9 юни 2023 г. в гр. Тирана, Албания. Представените ключови принципи, съвременни подходи и ползи на семейно-ориентираната ранна интервенция, както и споделените добри практики от представители на редица европейски страни, ще съдействат за разработването на визия относно елементите и процеса на изграждане на ефективна национална система за РДИ, което е заложено в оперативния план за изпълнение на Плана за действие в изпълнение на препоръка (ЕС) 2021/1004 на Съвета за създаване на Европейска гаранция за детето (2030), за периода 2023-2024г., с водещи изпълнители НЦОЗА и МЗ. Предстои разработването на механизъм за междунституционално сътрудничество и взаимодействие между здравната, социалната и образователната системи и партньорство с УНИЦЕФ и НПО за ранна интервенция в случаите на идентифициране на деца със затруднения в развитието от ОПЛ/педиатри в извънболничната медицинска помощ. На проведена след конференцията експертна среща-дискусия по темата, организирана от НМД и УНИЦЕФ България, с участието на представители на МЗ, МТСП, Агенцията за качеството на социалните услуги и др., е обсъдена възможността за изграждане на национална система за семейно-ориентирана ранна детска интервенция и направено от НЦОЗА предложение за сформирането на междуведомствена работна група към МЗ с участието на широк кръг заинтересовани страни за стартиране на процеса. В тази връзка, за популяризиране на съвременните възгледи и семейно-ориентираният подход за ранна интервенция, от НЦОЗА е разработен информационен материал (дипляна) по темата, за повишаване на информираността на ОПЛ и педиатри от извънболничната медицинска помощ и е

планирано провеждане на обучение през 2024 г. за специалисти от ЦКОДУХЗ с цел прилагането на съвременни подходи в грижите за децата с увреждания и хронични заболявания и въвеждане на семейно-ориентиран подход в работата на екипите от лечебните заведения.

Осигуряване на комплексна грижа за недоносените деца, децата със специални потребности и децата в риск от проблеми в развитието

В ЦКОДУХЗ комплексна грижа е предоставена на **2672 деца**, за които е изготвен и се изпълнява индивидуален медико-социален план (на 2279 деца за 2022 г. и 1648 за 2021 г.), което бележи ръст със 17.2% спрямо предходната година. В Центровете се провеждат дейности за диагностика, лечение, физикална терапия и рехабилитация на деца с увреждания и хронични заболявания, с риск и проблеми в нервно-психичното развитие, родени с ниско и много ниско тегло, недоносени деца; оказва се специализирана палиативна грижа и се провежда продължително лечение. Освен различни видове терапия и рехабилитация, се предлага специализирана помощ и подкрепа от психолози, логопеди, педагози, социални работници и др. специалисти.

През 2023 г. най сериозен ръст (с 20.7%) се отчита при децата, преминали през амбулаторен блок за диагностика и физикална терапия и рехабилитация - 2 380 на 1 972 г. през 2022 г. и 1 389 през 2021 г. През стационарен блок са преминали 175 деца, съответно на 199 за 2022 г. и 186 за 2021 г. От тях: 86 деца до 1 година, на които са оказани специални грижи - комплексно лечение на недоносени деца (на 100 за 2022 г.); 33 деца с увреждания и тежки хронични заболявания, при които е проведено продължително лечение след активно болнично лечение (на 38 за 2022 г.); 50 деца с увреждания и хронични заболявания, на които са проведени физикална терапия и рехабилитация (на 53 за 2022 г.); 6 деца, на които са оказани специализирани палиативни грижи (на 8 за 2022 г.). Увеличена с 14.3% е използваемостта на жилищен блок от деца с придружител, като съответно през 2023 г. са преминали 32 деца, на 28 за 2022 г. С мобилни услуги са обхванати 85 деца с увреждания и тежки хронични заболявания, отглеждани в домашна среда или в социална услуга - резедентен тип, на които са оказани специализирани медицински грижи (на 80 за 2022 г.). Стабилно нараства броят на проведените в Центровете обучения на родителите за поемане на грижа за децата с увреждания и хронични заболявания в семейна среда, с които са обхванати 2960 родители през 2023 г., съответно на 2 216 през 2022 г.

Разработване на препоръки за проследяване на децата в риск от проблеми в развитието и децата със специални потребности

През 2023 г. от специалистите в ЦКОДУХЗ са разработени общо **1303** препоръки за проследяване на развитието на децата (на 1057 за 2022г.), от които 305 за проследяване на деца с риск от проблеми в развитието (на 208 за 2022г.) и 998 за проследяване на развитието на деца с увреждания (на 849 за 2022г.). Препоръките са изготвени от различни специалисти, в зависимост от спецификата на проблема, възрастта и особеностите на състоянието на детето (за проследяване от общопрактикуващия лекар на децата с риск от проблеми в развитието; за допълнителни консултации с външен или друг специалист от

Центъра; за продължително наблюдение и лечение; за последваща рехабилитация на недоносени деца и др.)

Разработване на препоръки за провеждане на рехабилитация при децата със специални потребности и децата в риск от проблеми в развитието

В ЦКОДУХЗ през 2023 г. са разработени общо **888** препоръки за провеждане на рехабилитация (на 779 за 2022г.), от които 612 за деца с увреждания и 276 за деца в риск от проблеми в развитието – за продължение на рехабилитацията в домашни условия; за санаториално лечение и рехабилитация; за психопедагогическа рехабилитация и др.

Изготвяне на оценка на необходимостта от ранна интервенция при рискове и проблеми в здравето и развитието на децата

На СБАЛДБ „Проф. Ив. Митев“ ЕАД, в качеството ѝ на високоспециализирана болница в областта на диагностиката и лечението на деца, е възложено изготвяне на оценка на необходимостта от ранна интервенция при рискове и проблеми в здравето и развитието на децата. Оценката се изготвя задължително за всеки пациент, хоспитализиран в лечебното заведение, като включва данни за общия здравен статус на пациента при дехоспитализацията, препоръки за наблюдение на развитието на детето, включително и за прилагане на хранителен режим, както и информация за необходимостта от последващо наблюдение и допълнителни консултации с медицински и немедицински специалисти (логопед, психолог и др.). През 2023 г. са изготвени **6658** оценки на необходимостта от ранна интервенция при рискове и проблеми в здравето и развитието на децата (на 6676 за 2022 г. и 5801 за 2021 г.).

ПРИОРИТЕТ 3 ПОДОБРЯВАНЕ НА КОМПЕТЕНЦИИТЕ НА МЕДИЦИНСКИТЕ И НЕМЕДИЦИНСКИ СПЕЦИАЛИСТИ В ОБЛАСТТА НА МАЙЧИНОТО И ДЕТСКОТО ЗДРАВЕ

За изпълнение на дейности по това приоритетно направление отчети са представили 10-те ЦКОДУХЗ и НЦОЗА.

Мярка 3.1. Създаване на условия за повишаване на квалификацията на специалистите, предоставящи здравни и интегрирани здравно-социални услуги за лица

Разработване на обучителни програми и учебни материали за провеждане на обучения

В НЦОЗА е разработена една учебна програма за повишаване квалификацията на медицински и немедицински специалисти от ЦКОДУХЗ за прилагане на програми за обучение на родителите в полагането на грижи за деца с проблеми в развитието и с увреждания.

Разработване и внедряване в ЦКОДУХЗ и ЗКЦ на програми за обучение на родителите в грижите за децата с увреждания и хронични заболявания

По данни на 10-те ЦКОДУХЗ са разработени и внедрени **819 програми** за обучение на родители в подкрепа на грижите за деца с увреждания, недоносени деца и със специални потребности, включително и в онлайн форма.

НЦОЗА участва в адаптирането за България и пилотирането на Програма на СЗО - Caregiver Skills Training (CST) за обучение на родители и други лица, полагащи грижи за деца със затруднения и нарушения в развитието, администрирана и координирана от УНИЦЕФ и ДАЗД. През 2022 г. са консултирани и е изготвен финален вариант на материалите за пилотиране на програмата. През 2023 г. е проведено обсъждане на анализа на данните и оценката от предпилотното провеждане на програмата и стартира процеса по внедряването ѝ в ЦКОДУХЗ. В НЦОЗА през м. юли е проведено еднодневно обучение на 32 медицински и немедицински специалисти от 10-те ЦКОДУХЗ на тема: „Внедряване в ЦКОДУХЗ на програми за родители на деца със затруднения или нарушения в развитието и увреждания – CST и Да пораснем заедно+“, с цел придобиване на професионална компетентност за екипна работа по програми за обучение и провеждане на обучения на родители в подкрепа на грижите за недоносени деца, деца с увреждания и със специални потребности. С презентации и споделяне на опит в курса участват сертифицирани за България обучители по представените програми от НБУ, ЦСРИПАС- София и специалисти от ЦКОДУХЗ – гр. София и гр. Добрич.

Разработване на информационни и методични материали в помощ на консултативната практика на специалистите от ЦКОДУХЗ и ЗКЦ в работата с родителите на деца с увреждания и хронични заболявания в ранна възраст

По данни от отчетите на 10-те ЦКОДУХЗ са разработени и използвани в консултативната практика общо **31** информационни и методични материала (на 65 за 2022г.):

Изготвени и публикувани, предимно онлайн, на интернет страниците на Центровете, са информационни материали на различни теми: разстройства на развитието, емоционални и поведенчески разстройства, хранене на детето в кърмаческа и ранна възраст, психологични, психотерапевтични и педагогически методи на работа с деца с различни видове увреждания и др.

Провеждане на обучения на специалистите за работа с деца със специфични потребности и увреждания, за грижи за дете с медицински риск в семейна среда, за комуникация с лица от уязвими групи и др.

През 2023 г. са проведени общо **252 обучения** на специалисти от ЦКОДУХЗ (на 185 за 2022г.), предимно вътрешни (156 на 96 от външни специалисти, съответно 145 на 40 за 2022г.), в които са участвали общо **398** специалисти (директор, медицински сестри, рехабилитатори, лекари, педагози), съответно на 315 за 2022 г. Обученията обхващат широк спектър от теми, освен по видове заболявания, подходи и методи на работа с децата, така и организационни – за мобилна и екипна работа и др.: (Неврогенно безапетитие в детска

възраст, Първи признаци на аутизъм под 2 годишна възраст; масаж и гимнастика на деца с различни увреждания, практически насоки за приложение на Монтесори метода при деца с различни заболявания, Муковисцидоза - етиология, патогенеза, клиника, лечение и др.)

Обучение на специалистите за превенция на институционализацията на грижите за децата и подкрепа на родителите в грижите за децата с увреждания и хронични заболявания в семейна среда

През 2023 г. общо 15 специалисти от 2 ЦКОДУХЗ (гр. Силистра и гр. Добрич) са участвали в 4 обучения по теми за превенция на институционализацията на грижите за децата – 3 проведени от външни организации и едно проведено от специалистите в ЦКОДУХЗ – Силистра.

Мярка 3.2. Създаване на условия за повишаване на квалификацията на медицинските специалисти от детските ясли (ДЯ) и детските градини (ДГ), от болничната и извънболничната помощ, работещи с деца

Разработване на обучителни програми, учебни материали и обучение за повишаване квалификацията на ОПЛ и педиатри от извънболничната медицинска помощ и специалисти от ДЯ и ДГ по въпросите на ранното детско развитие.

В НЦОЗА са разработени две учебни програми и тринадесет обучителни материала за повишаване квалификацията на специалисти от детски ясли, общопрактикуващи лекари и педиатри, по въпросите на ранното детско развитие.

Разработване на обучителни програми и обучение на ОПЛ и педиатри от извънболничната медицинска помощ и специалисти от ДЯ и ДГ за ранно откриване на затруднения, проблеми и нарушения в развитието при деца в ранна възраст и насочване за ранна интервенция

В НЦОЗА е разработена една учебна програма за повишаване квалификацията на ОПЛ и педиатри от извънболничната медицинска помощ и специалисти от ДЯ за ранно откриване на затруднения, проблеми и нарушения в развитието при деца в ранна възраст и насочване за ранна интервенция.

Разработване на методични и учебни материали за оценка/диагностиката и проследяване на развитието на деца в ранна възраст от ОПЛ и педиатри в извънболничната помощ

В НЦОЗА са разработени три методични и шест учебни материала за повишаване квалификацията на ОПЛ и педиатри от извънболничната медицинска помощ за оценка/диагностиката, проследяване и скрининг на развитието на деца в ранна възраст.

Разработване на информационни и методични материали в помощ на консултативната практика на ОПЛ, педиатри и специалисти от ДЯ и ДГ в подкрепа на грижите за здравето и развитието на детето в семейна среда и ефективно родителство в периода на ранното детство

В НЦОЗА през 2023 г. е разработен информационен и образователен материал в помощ на консултативната работа на общопрактикуващите лекари и педиатри от извънболничната медицинска помощ – помагало „Грижи за здравето и развитието на малкото дете (от раждането до 3-годишна възраст)“.

Провеждане на обучение на медицински специалисти, общопрактикуващи лекари, педиатри и медицински специалисти от ДЯ и ДГ по въпросите на ранното детско развитие и ранно идентифициране на проблеми в развитието на децата и за предоставяните здравни и интегрирани здравно-социални услуги

В НЦОЗА са проведени два тематични курса за продължаващо обучение, предназначени за медицински и немедицински специалисти от детските ясли. В рамките на четири учебни дни (19-22.06.2023г.) е проведен курс на тема „Промоция на здраве в ранно детство“, с цел повишаване квалификацията на персонала от детските ясли по въпросите на ранното детско развитие, промоцията на здраве и профилактиката в ранна детска възраст. Обучени са 14 специалисти от детски ясли в страната -директори, медицински сестри, педагози и детегледачки.

В рамките на три учебни дни (10-12 октомври 2023 г.) е проведен курс на тема: „Ранно детско развитие – особености, ранно откриване и превенция на проблеми и нарушения в развитието“, с цел повишаване квалификацията на персонала от детските ясли по въпросите на ранното детско развитие, ранно откриване и превенция на проблеми и нарушения в развитието. Обучени са 17 специалисти от детски ясли в страната -директори, медицински сестри, педагози и детегледачки.

Провеждане на обучения на ОПЛ и педиатри от извънболничната медицинска помощ за ранно откриване на аутизъм при деца

С финансиране по НППМДЗ 2014-2020 г. през 2015 г. в НЦОЗА стартира обучение на ОПЛ и педиатри за въвеждането на скрининг на аутизма при деца под 3-годишна възраст в извънболничната медицинска помощ при провеждането на профилактичен преглед. За периода 2021-2022 г. не са финансирани по Програмата и съответно не са проведени обучения.

През 2023 г., с финансиране по НППМДЗ, на обща стойност 4180 лв., в рамките на един учебен ден, в НЦОЗА е проведено обучение за общопрактикуващи лекари и педиатри от извънболничната медицинска помощ на тема „Ранно откриване на затруднения в развитието и аутизъм при деца под 3-годишна възраст“. Обучени са 54 общопрактикуващи лекари. На обучените са предоставени информационни и методични материали за практиката и са проведени супервизии по заявка за конкретни случаи.

Провеждане на обучения за повишаване квалификацията на медицинските специалисти в акушеро-гинекологичните, неонатологичните и педиатричните структури в системата на болничната помощ за ранно идентифициране на деца в риск от проблеми в развитието и увреждане, за комуникация с родителите за увреждането, консултиране на родителите по въпросите на детското развитие, по превенция на изоставянето на деца, вкл. и обучение в областта на комуникацията пациент – медицински специалисти и управлението на конфликти

През 2023 г., в рамките на курс за продължаващо обучение на специалисти от ЦКОДУХЗ, с цел овладяване на програми за обучение на родителите в полагането на грижи за деца с увреждания, са разгледани теми за консултативни умения, комуникация с родителите, работа в екип, методи за идентифициране на деца в риск от проблеми в развитието и увреждане, превенция на изоставянето на деца с тежки увреждания.

Създаване на условия за повишаване на квалификацията на медицинските специалисти от извънболничната медицинска помощ за ранно идентифициране на рискове за бременните и консултиране на бъдещите майки и родители

Разработване на обучителни програми и учебни материали за провеждане на обученията за ранно идентифициране на рискове за бременните и консултиране на бъдещите майки и родители – вкл. и обучение в областта на комуникацията пациент –медицински специалисти и управлението на конфликтиМЗ, НЦОЗА, съсловни организации

През 2023 г. експерти от НЦОЗА участват в онлайн обучение за здравни специалисти, организирано от Българската асоциация на професионалистите по здравни грижи (БАПЗГ), с тема „Предизвикателството да консултираш по въпроси, свързани с кърменето“ и в обучение за медицински специалисти, организирано от Национална асоциация „Подкрепа за кърмене“ с учебен модул за консултативни умения в сферата на кърменето.

Разработване на информационни и методични материали в помощ на консултативната практика на специалистите от акушеро-гинекологичните структури от извънболничната медицинска помощ за ранно идентифициране на рискове за бременните и консултиране на бъдещите майки и родители

През 2023 г. в НЦОЗА, с финансиране по НППМДЗ, е разработен и издаден информационен материал в помощ на консултативната практика на специалистите от извънболничната помощ (ОПЛ, АГ) по темата за здравословен начин на живот през бременността (плакат „10 съвета за здравословна бременност“).

Провеждане на обучения за повишаване квалификацията на медицинските специалисти от акушеро-гинекологичните структури от извънболничната медицинска помощ за ранно идентифициране на рискове за бременните и консултиране на бъдещите майки и родители – вкл. и обучение в областта на комуникацията пациент –медицински специалисти и управлението на конфликти

Провеждане на обучения за повишаване на компетенциите на медицинските специалисти от акушеро-гинекологичните структури относно диагностиката на патологичната бременност, включително ехография за фетална морфология

През 2023 г. в НЦОЗА са разработени два информационни материала в помощ на консултативната практика на специалистите от извънболничната първична и специализирана медицинска помощ (ОПЛ, АГ) за бременни жени и родители на деца на възраст 0-3 г. (по теми за здравословен начин на живот през бременността и пълноценни грижи за малкото дете).

Освен НЦОЗА и МЗ, отговорни изпълнители на планираните дейности, със срок 2023 г., за повишаване квалификацията на медицинските специалисти от акушеро-гинекологичните структури от извънболничната и болничната медицинска помощ за ранно идентифициране на рискове за бременните и консултиране на бъдещите майки и родители и основно диагностиката на патологичната бременност, включително ехография за фетална морфология, са медицинските университети и съсловните организации. За целта е необходимо популяризиране на Плана за действие за изпълнение на НППМДЗ сред посочените като отговорни изпълнители структури от здравната система, включително висши учебни заведения и организации, отговарящи за продължаващата квалификация на медицинските кадри и ангажирането им с отчетност.

Приоритет 4. Усъвършенстване на механизмите за събиране и анализ на данни, свързани с майчиното и детско здраве

Мярка 4.1. Използване на инструментариума на НЗИС и Информационната база данни на органите на медицинската експертиза за анализ на данните за здравния статус на бременните и децата

Изготвяне на анализи по различни здравни показатели на бременните въз основа на данните от НЗИС и др. данни

Изготвяне на анализ на данните от Информационна база данни на органите на медицинската експертиза по отношение на недоносените деца, децата с увреждания и с хронични заболявания

Ежегодно, за Годишния доклад за здравето на гражданите на РБългария, от НЦОЗА се изготвят анализи по различни здравни показатели на бременните жени и децата, с източник НСИ, НЗОК, НЦОЗА, РЗИ, както и за децата с увреждания, по вид и степен на увреждането, по данни от медицинската експертиза. Докладът е на публичен достъп на сайта на НЦОЗА.

Използването на базата данни на НЗИС за анализи по различни здравни показатели на бременните жени и децата изисква дефиниране на целите, процедурна и техническа подготовка и нормативно регламентиране.

Мярка 4.2. Усъвършенстване на механизмите за мониторинг и контрол на дейностите в областта на майчиното и детско здраве

Ежегодно отчитане на обхванатите с профилактични прегледи деца и бременни жени съгласно утвърдената нормативна уредба

В НЦОЗА през 2023 г., за годишния доклад за състоянието на здравето на гражданите в РБългария, е изготвен анализ на обхвата с профилактични прегледи на децата, посещаващи детски заведения и учениците, по обобщени данни от РЗИ на областно ниво, базирани на постъпилата от ОПЛ информация от извършените основни профилактични прегледи за предходната година, с проследяване на тенденциите. Докладът съдържа и информация за обхвата с профилактични прегледи на децата и бременните жени по данни на НЗОК.

Мониторинг на обхванатите деца със задължителни имунизации съгласно Имунизационния календар на Република България

Ежегодно от НЦЗПБ се извършва анализ на обхвата със задължителни имунизации, данни от който се включват и в Годишния доклад за състоянието на здравето на гражданите на РБългария. Двата документа са на публичен достъп.

Провеждане на обучение на регионалните координатори по НППМДЗ за повишаване качеството на мониторинга

Министерството на здравеопазването, след приемането на НППМДЗ (2021 г.) и през 2022 г. активно провежда дейности по подготовка на регионалните координатори за осъществяване на мониторинг с цел гарантиране на качеството на изпълнението на НППМДЗ - дава указания на регионалните здравни инспекции за определяне на регионални координатори и дейностите им по контрола и мониторинга на изпълнението на програмата след приемането на НППМДЗ от Министерски съвет, както и за предприемане на действия по изпълнение на заложените в Плана за действие мерки; извършва документални проверки на предоставените от координаторите отчети и дава препоръки, допълнителни указания и конкретни насоки за извършване на методично ръководство и контрол на лечебните заведения; предоставя информация за звената за контакт от МЗ при необходимост от методична помощ и разяснения за изпълнение на указанията. През 2023 г. е установена текуща обратна връзка за качествено изпълнение от регионалните координатори на възложените дейности.

ПРИОРИТЕТ 5 РАЗВИТИЕ НА ЗДРАВНИ И ИНТЕГРИРАНИ ЗДРАВНО-СОЦИАЛНИ УСЛУГИ С ЦЕЛ ПРЕВЕНЦИЯ НА УСЛОЖНЕНИЯТА ПРИ ДЕЦА С ХРОНИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Мярка 5.1. Подобряване на достъпа до качествени и ефективни здравни и интегрирани здравно-социални услуги за деца

Сформиране на екипи на областно ниво за картографиране на здравните, интегрирани здравно-социални услуги и социални услуги за деца

Изработване на механизъм на взаимодействие за прилагане на интегриран подход при предоставяне на здравните, интегрираните здравно-социални и социални услуги за деца

През 2023 г. са стартирани разговори между представители на МЗ, МТСП, НЦОЗА и други заинтересовани страни, както и съвместни участия във форуми, организирани от НПО, УНИЦЕФ и др., за разработване на междуинституционален механизъм за взаимодействие на здравната, социалната и образователната система в предоставянето на интегрирани услуги за деца, бременни жени и техните семейства. Една от конкретните насоки и обект на проведени обсъждания е изграждането на система за ранна детска интервенция на национално ниво. От НЦОЗА е изготвен анализ на актуалното състояние, възможностите и насоките за развитие на звената от здравеопазването, като страна от национална система за ранна интервенция. В приети с Решение на МС документи и разработени през 2023 г. от работна група, сформирана със заповед на министър-председателя (План за действие в изпълнение на Преопръка (ЕС) 2021/1004 на Съвета за създаване на Европейската гаранция за детето 2030; Годишен план за ранно детско

развитие) е планирано сформирането на междуведомствена работна група с участието на заинтересованите страни, за създаване и приемане на междуинституционален механизъм за взаимодействие и разработване на система за ранна интервенция в детска възраст.

Мярка 5.2. Осигуряване на комплексно интердисциплинарно медицинско обслужване за деца с хронични заболявания и деца с увреждания

Осигуряване дейността на съществуващите комисии за комплексно интердисциплинарно медицинско обслужване на недоносени деца, деца с хронични заболявания и деца с увреждания

В рамките на Здравно-консултативните центрове, разкрити по Националната програма за подобряването на майчиното и детско здраве, в университетски и специализирани болници в София, Варна, Пловдив и Плевен са разкрити 12 комисии за комплексно интердисциплинарно медицинско обслужване и продължителна здравна грижа за деца с хронични заболявания (диабет, вродени сърдечни малформации, вродени лицеви малформации, вродени неврологични заболявания, вродени хематологични заболявания, детска церебрална парализа и недоносени деца). Комисиите предоставят високоспециализирани медицински консултации и изготвят индивидуални медико-социални планове за всяко дете, а в състава им могат да бъдат включвани и немедицински специалисти, в т.ч. логопед, социален работник, рехабилитатор, в зависимост от индивидуалните нужди на всяко дете.

За 2023 г. са постъпили данни за проведени консултации и изготвени индивидуални медико-социални планове от работата на всичките 12 експертни комисии – общо изготвени **1600 индивидуални медико-социални плана**, съответно на 1655 за 2022 г. и 1158 за 2021г. (табл. 5). Отчетено е намаляване на общият брой на изготвените индивидуални медико-социални планове от експертните медицински комисии в сравнение с предходната година, с изключение на СБАЛДБ „Проф.Иван Митев“, с ръст от 7.2% и УМБАЛ „Св.Марина“, без съществена промяна в количеството на изготвените планове. Разпределението по лечебни заведения е както следва: от 2 комисии в УМБАЛ „Св.Марина“ – Варна са изготвени **282** индивидуални медико-социални плана (на 280 през 2022г.; през 2021 г. не са функционирали); от 1 комисия към УМБАЛ „Д-р Г.Странски“ – общо **147** индивидуални медико-социална плана (на 156 за 2022 г. и 14 за 2021г.); от 3 комисии към УМБАЛ „Св.Георги“- Пловдив са изготвени общо **574** индивидуални медико-социални плана (на 617 за 2022 г. и 503 за 2021г.); от 1 комисия към СБАЛАГ „Майчин дом“ - София са изготвени **153** индивидуални плана, което бележи спад в сравнение с предходните (съответно 188 и 173 за 2022 г. и 2021 г.); от 5 комисии към СБАЛДБ „Проф.Иван Митев“ са изготвени общо **444** индивидуални медико-социални плана (на 414 за 2022 г. и 468 за 2021 г.)

Табл. 5 Изготвени индивидуални медико-социални планове от експертните комисии към лечебни заведения (в бр.)

Комисии	Брой изготвени медико-социални	Брой изготвени медико-социални планове	Брой изготвени медико-
			изготвени медико-

		планове 2021 г.	2022 г.	социални планове 2023 г.
УМБАЛ „Св. Марина“ - Варна	диабет	0	256	258
	вродени хематологични	0	24	24
УМБАЛ „Д-р Г. Странски“ - Плевен	диабет	14	156	147
УМБАЛ „Св. Георги“ - Пловдив	диабет	114	219	161
	вродени хематологични	48	48	48
	вродени лицеви малформации	341	350	365
СБАЛАГ „Майчин дом“ - София	недоносени	173	188	153
СБАЛДБ „Проф. Иван Митев“	диабет	55	51	67
	вродени хематологични	124	45	54
	недоносени	64	63	64
	вродени неврологични	79	72	72
	вродени сърдечни малформации	146	183	187

Разкриване на нови комисии за комплексно интердисциплинарно медицинско обслужване на деца с хронични заболявания и увреждания 2023 МЗ, ЗКЦ към УМБАЛ/СБАЛ

През 2023 г. продължават да функционират 12 комисии за комплексно интердисциплинарно медицинско обслужване на деца с хронични заболявания, разкрити в рамките на ЗКЦ към УМБАЛ/СБАЛ в гр. София, Варна, Пловдив и Плевен.

Създаване на Центрове за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания

За осигуряване на комплексно медицинско обслужване за деца с увреждания и хронични заболявания и в изпълнение и на Актуализирания план по Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в България“, от 2015 г. е регламентиран нов вид лечебно заведение със Закона за лечебните заведения - Център за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания (ЦКОДУХЗ). Дейността е заложена в НППМДЗ. До 2021 г. са разкрити общо 10 ЦКОДУХЗ - в Силистра (през 2018 г.), Бургас и Видин (2020 г.), в Благоевград, Бузовград, Видин, Дебелец, Добрич, Сливен, София и Хасково (2021 г.). През 2022 г. и 2023 г. няма разкрит нов Център. ЦКОДУХЗ се финансират от бюджета на Министерството на здравеопазването и за създаването им е използвана материално-техническата база на ДМСГД.

Предоставяне на услуги в Центровете за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания

През 2023 г. в ЦКОДУХЗ е предоставен универсален достъп до качествени здравни грижи и комплексни дейности за профилактика, диагностика, лечение и рехабилитация на деца с увреждания и хронични заболявания, общо на **2672** деца, за които е изготвен и се изпълнява индивидуален медико-социален план (на 2 279 за 2022г. и 1648 за 2021 г.). През амбулаторен блок, за предоставяне на физикална терапия и рехабилитация, са преминали 2380 деца (на 1 972 за 2022г. и 1 389 за 2021г.), което бележи ръст с 20.7% в сравнение с предходната година. Броят на децата, които са преминали през стационарния блок значително намалява – 50, съответно на 199 за 2022 г. и 186 през 2021 г. През 2023 г. на 86 деца до 1 година са оказани специални грижи (на 100 за 2022г.). С мобилни услуги са обхванати 85 деца (на 80 деца за 2022г.). Продължително лечение след проведено активно болнично лечение е проведено на 33 деца (на 38 за 2022г.). Децата, на които са предоставени специализирани палиативни грижи в Центровете, са 6, съответно на 8 за 2022г. Увеличена е, макар и незначително, използваемостта на жилищен блок от деца с придружител – 32 на 28 през 2022 г. С обучения за поемане на грижата за децата с увреждания и хронични заболявания в семейна среда са обхванати 2960 родители (на 2 216 за 2022г.).

Провеждане на супервизия на персонала на Центровете за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания

От специалистите в 10-те ЦКОДУХЗ са проведени **160 супервизии** общо на 190 лица от персонала (съответно на 113 супервизии и 205 лица за 2022 г.). В групови вътрешни супервизии са участвали 148 специалисти (лекари, медицински сестри, рехабилитатори, педагози, психолози, логопеди, социални работници) за оказване на професионална и методическа подкрепа на персонала, за екипна работа, превенция на бърнаут синдрома и др. Индивидуални супервизии за работа по случаи са предоставени на 42 лица от персонала.

Разработване на стандарти за работа в ЦКОДУХЗ, на проекти на финансови стандарти и система за мониторинг и контрол

За организиране, управление и контрол на работата от ЦКОДУХЗ са разработени и актуализирани общо 23 стандарта за работа (в допълнение към 168 отчетени през 2021г. и 18 през 2022г.) и 47 стандарта, свързани с административна дейност, мониторинг и контрол (към отчетените 66 за 2021г. и 43 за 2022 г.).

През 2023 г. продължава тенденцията към развитие и устойчивост на ЦКОДУХЗ, като усилията са насочени към постигане на качество чрез разработването и прилагането на стандарти, повишаване квалификацията на персонала, надграждане на дейностите и усъвършенстване организацията на работа, включително и чрез разработване и въвеждане на нови програми, подходи за работа, вътрешни и външни супервизии. За това съдейства и целевото финансиране по НППМДЗ, с което е проведено обучение на персонала от 10-те ЦКОДУХЗ.

Използване на изградения експертен капацитет на обозначените Експертни центрове за редки заболявания, обслужващи деца по реда на Наредба № 16 от 2014 г. за условията и реда за регистриране на редките заболявания и за експертните

центрове и референтните мрежи за редки заболявания 2023 Анализ на дейността на експертните центрове за редки заболявания, обслужващи деца МЗ, Експертни центрове, обозначени по реда на Наредба № 16 от 2014 г.

През 2023 г. продължава дейността на Експертните центрове за редки заболявания, обозначени по реда на Наредба № 16 от 2014 г. за условията и реда за регистриране на редките заболявания и за експертните центрове и референтните мрежи за редки заболявания. Целта на експертните центрове е предоставяне на съвременна грижа за пациентите с редки заболявания, като се осъществяват дейности по диагностика, лечение и проследяване на пациенти с конкретно рядко заболяване или група редки заболявания, прилага се мултидисциплинарен подход при извършването на тези дейности. Медицинското обслужване в експертните центрове за редки заболявания гарантира на пациентите компетентност на екипа по отношение на конкретното рядко заболяване и опит, координираност и комплексност в предоставянето на грижите.

През 2023 г. се разшири обхвата на заболяванията, за които има обозначени центрове за редки заболявания за деца. По подадено до НЦОЗА искане от изпълнителния директор на СБАЛДБ „Проф. Иван Митев“, в лечебното заведение са обозначени 3 нови експертни центъра – за редки метаболитни заболявания в педиатрията, за редки малформативни синдроми в педиатрията и за редки ендокринни заболявания в педиатрията, като продължава дейността и на експертните центрове за болест на Wilson и за болест на Крон.

Дейности за редки болести при деца са извършвани и в други обозначени експертни центрове в университетски болници в гр. София и Варна.

5.3. Осигуряване на качествени интегрирани здравно-социални услуги за деца с хронични заболявания и деца с увреждания

5.3.1. Изграждане на Центрове за специализирана здравно-социална грижа за деца с увреждания с потребност от постоянни медицински грижи (здравно-социална резидентна услуга).

5.3.2. Изграждане на Центрове за специализирана здравно-социална грижа за деца с високо-рисково поведение и потребност от специални здравни грижи (здравно-социална услуга, в която ще се предоставя консултативна, терапевтична и друга високо квалифицирана подкрепа за деца с високо рисково поведение и потребност от специални здравни грижи, както и възможност за предоставяне на временна резидентна грижа в случай на необходимост от 24-часова непрекъсната грижа и подкрепа)

5.3.3. Предоставяне на грижи в Центровете за специализирана здравно-социална грижа за деца

5.3.4. Провеждане на супервизия на персонала на центровете за специализирана здравно-социална грижа за деца

В изпълнение на двата инфраструктурни проекта на МЗ - BG16RFOP001-5.001-0003-C01 и BG16RFOP001-5.001-0054-C01 „Изграждане на инфраструктура за предоставяне на специализирана здравно-социална грижа за деца с увреждания“, финансирани по Оперативна програма „Региони в растеж“ (ОПРР 2014-2020), беше предвидено изграждане на необходимата инфраструктура и обзавеждане на 26 интегрирани здравно социални услуги за резидентна грижа, от които 20 са за деца с увреждания с потребност от постоянни

медицински грижи и 6 са за деца с високо-рисково поведение и потребност от здравни грижи.

Двата проекта, които бяха с краен срок за изпълнение 31.12.2023 г., са изпълнени частично. От планираните за изграждане 26 интегрирани здравно социални услуги за резидентна грижа (ИЗСУ за РГ) са изградени и въведени в експлоатация общо 7 центъра от двата типа, а именно:

➤ По проект BG16RFOP001-5.001-0003 „Изграждане на инфраструктура за предоставяне на специализирана здравно-социална грижа за деца с увреждания“ от 14 обекта са изградени 2 Центъра за деца с увреждания с потребност от постоянни медицински грижи: 1 в гр. Кърджали и 1 в гр. Хасково.

➤ По проект BG16RFOP001-5.001-0054 „Изграждане на инфраструктура за предоставяне на специализирана здравно-социална грижа за деца с увреждания-2“ от 12 обекта са изградени 5 центъра:

- 4 Центъра за деца с увреждания с потребност от постоянни медицински грижи - 2 в гр. Стара Загора и 2 в гр. Казанлък;

- 1 Център за специализирана здравно-социална грижа за деца с високорисково поведение и потребност от здравни грижи в гр. Кюстендил.

През 2023 г. се проведе процедура по ЗОП с предмет: „Доставка и монтаж на оборудване и обзавеждане в центрове за специализирани здравно-социални грижи за деца“, по която бяха избрани изпълнители за мебели, играчки, черна и бяла техника и изградените центрове бяха частично обзаведени. За останалата част от оборудването (медицинско обзавеждане и апаратура, кухненски и домакински пособия, компютри и офис техника и др.) не бяха избрани изпълнители.

С оглед на факта, че проектното финансиране бе със срок 31.12.2023 г. останаха нереализирани 19 обекта, за които МЗ има осигурени вещни права върху имотите. Това са центровете в градовете Благоевград, Бургас, Варна, Велико Търново, Видин, Враца, Кюстендил, Плевен, Русе, Разград, Силистра и София. Сключени са договори за извършване на инженеринг за всички обекти, с изключение на този в Сливен, за който при обявяване на процедурата за избор на изпълнителя не са постъпили оферти, обектите са на етап съгласуване от съответните институции. Шест от обектите са проблемни за изграждане, като проблемите са свързани с предоставени от общините неподходящи терени, проблеми с устройството и застрояването им, необходимост от ново проектиране и др.

Предвид приключването на програмния период 2014-2020 г., изпълнението на двата проекта - BG16RFOP001-5.001-0003-C01 и BG16RFOP001-5.001-0054-C01 „Изграждане на инфраструктура за предоставяне на специализирана здравно-социална грижа за деца с увреждания“, не може да се реализира занапред с европейско финансиране, защото разходите вече не са допустими.

Европейските фондове през новия програмен период не предвиждат финансиране на дейности за изграждане на инфраструктура и обзавеждане на центрове за здравно-социални услуги за деца. Завършването на СМР за изграждане на необходимата инфраструктура и изпълнението на поетите национални ангажменти по политиката за деинституционализация на грижите за деца, следва да се изпълнят с национално финансиране през следващите години, за които МЗ ще търси възможност от националния бюджет за осигуряване на необходимият финансов ресурс.

6 МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА НА ПРОГРАМАТА

Контролът и координацията на изпълнението на Програмата е предвидено да се осъществява от следните институции: Регионалните здравни инспекции в съответните области, Министерството на здравеопазването и Национален координационен съвет. Със заповед на министъра на здравеопазването е сформирал Националния координационен съвет, чийто състав периодично се актуализира. За всяка област е определен **регионален координатор**, служител на регионалната здравна инспекция, който координира и контролира изпълнението на дейностите на областно ниво.

6.1. Мониторинг на дейностите на областно ниво

В Програмата е заложен механизъм за мониторинг на изпълнението чрез изготвяне и предоставяне на шестмесечни отчети от регионалните координатори от РЗИ, тримесечни отчети от заведения със сключени договори по Програмата и годишен анализ на изпълнението на Програмата и Плана към нея за съответната година на национално ниво, изготвен от НЦОЗА.

След приемането на Програмата от Министерски съвет, Министерство на здравеопазването издава указания на регионалните здравни инспекции за активно участие на регионалните координатори в контрола и мониторинга на изпълнението на програмата. Регионалните здравни инспекции извършват периодични проверки за изпълнението на дейностите от лечебните заведения, с които са сключени договори за дейности по Програмата. Резултатите от проверките са отразени в отчети/доклади до МЗ. Описани са и установените пропуски и нарушения, както и дадените препоръки и указания за отстраняването им.

През 2022 г. с писма до директорите на РЗИ са дадени допълнителни указания на регионалните координатори за оказване на методична помощ, мониторинг и контрол на изпълняваните по Програмата дейности от лечебните заведения със сключени договори за финансиране и за дейностите, които се изпълняват от РЗИ, по отношение на организацията, процеса на изпълнение на дейностите и отчетността. По отношение на неонаталния слухов скрининг се дават насоки за проверка и контрол върху отчетността, свързана с ефективността на скрининга (брой деца с установени отклонения и насочване към специалист при установени отклонения и др.). Изготвени и предоставени на РЗИ са унифицирани отчетни форми за дейностите на ЗКЦ.

От МЗ и НЦОЗА са изготвени унифицирани отчетни форми за ЦКОДУХЗ и съгласувани с изпълнителите.

През 2023 г. от НЦОЗА е изготвен проект на унифицирани отчетни форми за РЗИ, които да систематизират отчитането и да съдействат за проследяването на тенденции в изпълнението на дейностите по Проиритет 1 от Плана за действие към НППМДЗ. Предстои изготвяне на финален вариант с МЗ и след съгласуване с РЗИ.

6.2. Мониторинг на дейностите на национално ниво

Мониторингът на национално ниво е предвидено да се осъществява чрез годишен анализ за изпълнението на дейностите по програмата на национално ниво, който се изготвя от НЦОЗА. За изготвяне на годишния анализ за съответната година в НЦОЗА са постъпили отчети на регионалните координатори от всички областни РЗИ, 10 ЦКОДУХЗ, информация

от МЗ, отчет на дейностите, извършени от НЦОЗА. Анализи за изпълнение на дейностите от Плана за действие 2021-2023 г. по Програмата са изготвени за 2021 г., 2022 г. и 2023 г. През 2023 г., въпреки ясно заложените правила и указанията на МЗ за мониторинг по Програмата от регионалните координатори, не всички са спазили изискванията за отчитане, което затрудни обобщаването на данните и мониторинга за изпълнение на дейностите по Програмата на национално ниво и оценката на тяхната ефективност. Препоръчително е, за целите на анализа, да се изготвят годишни отчети, каквито са представени от няколко РЗИ, като за целта НЦОЗА и МЗ да предоставят унифицирани отчетни форми.

Не бяха предоставени отчети за изпълнение на някои дейности със срок 2023 г., както и от отговорни изпълнители като МУ, съсловни организации, ЛЗ и др. Препоръчително е популяризирането на плана за действие сред всички институции определени като отговорни изпълнители на дейности и форма за отчетност.

През 2022 г. стартира одит на Сметната палата „Изпълнение на Националната програма за подобряване на майчиното и детското здраве 2021-2030“, който обхваща периода от 01.01.2021 г. до 31.12.2022 г. и се изпълнява през 2022 и 2023 г. Сред направените препоръки в доклада е и предприемане на действия за публичност на годишните анализи, изготвени от НЦОЗА и годишните доклади на националния координатор. (<https://www.bulnao.government.bg/bg/oditna-dejnost/syobshtenija-za-vrychvane/>проект на одитен доклад № 0300100922 за извършен одит „Изпълнение на Националната програма за подобряване на майчиното и детско здраве 2021-2030 г.“ за периода от 01.01.2021 г. до 31.12.2022 г.)

На базата на направените изводи от анализите и препоръките за оптимизиране на изпълнение на дейностите от Плана за действие за периода 2021-2023 г., от НЦОЗА и МЗ са изготвени предложения за актуализиране на дейностите в Плана за действие за изпълнение на НППМДЗ за периода 2024-2026 г. и от МЗ е изготвен финален вариант на Плана.

В рамките на мониторинга чрез изготвения анализ за 2023 г. са констатирани някои предизвикателства при реализацията на дейностите по Програмата и са направени препоръки за оптимизиране на тяхното изпълнение.

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ТРУДНОСТИ ПРИ РЕАЛИЗАЦИЯ НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ПРОГРАМАТА

■ За ефективното изпълнение на дейности от НЦОЗА и РЗИ, като обучения, издаване на информационни, образователни и методични материали, кампании и други здравно-промотивни събития, освен осигуряване на системно целево финансиране, необходима предпоставка е то да се базира на предварително планиране и бюджетна план-сметка.

■ Макар и значително по-рядко, в сравнение с предходната година, продължават затрудненията по извършване на изследванията за неонатален слухов скрининг, най-често поради технически проблеми с апарата за отоакустични емисии и в единични случаи поради кадрови дефицит или преустановяване на функциите на лечебното заведение временно или за постоянно.

■ Въпреки постигнатата до известна степен устойчивост в дейността на Здравно-консултативните центрове, все още обхватът на целевите групи е незадоволителен поради

неефективно популяризиране и затруднения, свързани основно с обезпечаване на необходимите специалисти и условия за равномерно и непрекъснато функциониране през годината.

■ Предизвикателство в работата на ЦКОДУХЗ е необходимостта от надграждане на опита на персонала с професионална компетентност за изпълняване на дейности, в съответствие с визия за развитието им като нов вид услуга и оказването на методична помощ.

■ Въпреки ясно заложените правила и указанията на МЗ за мониторинг по Програмата от регионалните координатори, представените отчети са с различни срокове на отчитане, което затруднява мониторинга за изпълнение на дейностите по Програмата на национално ниво и оценката на тяхната ефективност.

■ В отчетите за изпълняваните от РЗИ дейности продължава дублирането с изпълнени по други национални програми, което изисква провеждане на мероприятия за изясняване на спецификата на целите и дейностите по НППМДЗ.

■ Ангажираност към Програмата имат и други, освен изпълнителите, предоставили отчети за дейностите, което обуславя необходимостта от мерки за популяризирането на планираните дейности сред всички отговорни изпълнители (ЛЗ, МУ, съсловни организации и др.) и изискване на отчетност.

■ Информация за мониторинга за изпълнението на НППМДЗ и Плана за действие към нея, чрез годишните анализи, изготвени от НЦОЗА и годишните доклади на националния координатор, остава в рамките на НКС, който ги приема и не придобива публичност, което противоречи на високия обществен интерес.

■ Предвиденият начин за отчетност от изпълнителите на дейности в Плана за действие към НППМДЗ, без данни и покриване на критерии за постигнат резултат, не дава възможност в годишния анализ да се направи оценка на тяхната ефективност и въздействие върху промяната на ключовите показатели.

ПРЕПОРЪКИ ЗА ОПТИМИЗИРАНЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ПРОГРАМАТА

■ Устойчиво целево финансиране на дейностите, изпълнявани по Програмата от НЦОЗА и РЗИ, базирано на ежегодно планиране на дейности с план-сметки и системно осигуряване на бюджетни средства за изпълнението им.

■ Разписването в планове за тригодишен период към Програмата, освен на дейности по приоритетните направления и на необходимия за изпълнението им бюджет, ще гарантира системност, устойчивост и ефективност на изпълнение на Програмата.

■ Изготвяне на оценка на ефективността на Програмата и по отношение на „разходи-ползи“ чрез ежегоден анализ на изразходваните средства.

■ Допълването на отчетните форми с данни и индикатори за измерване на постигнат резултат, ще даде възможност в годишния анализ да се направи и оценка за ефективността и степента на въздействие от изпълнението на дейностите по НППМДЗ, заложи в Плана.

■ Продължаване и надграждане на мерките за устойчивост на създадените по Програмата услуги и интервенции (ЗКЦ, ЦКОДУХЗ, скрининги), включително за улесняване на достъпа

и разширяване на обхвата с предлаганите дейности чрез популяризиране сред специалистите, населението и таргетните групи и укрепване на кадровия капацитет.

■ Надграждане на постигнатото и придобития опит в провеждането на неонаталния слухов скрининг по Програмата с мерки за разширяване на обхвата до оптималната целева стойност (95%) и въвеждане на национално ниво с финансиране на принципа на универсалното здравно покритие.

■ Отпадане от плана за действие за следващия тригодишен период на изпълнявани от РЗИ дейности в областта на превенцията и промоцията на здраве, отчетени по други национални програми в подобни приоритетни области и/или определяне на специфични аспекти - за превенция на рисковото за здравето поведение при подрастващите и младите хора (тютюнопушене, употреба на алкохол и наркотици и др.), за насърчаване на здравословно хранене, сексуално и репродуктивно здраве.

■ Изготвянето от НЦОЗА и МЗ, съгласувано с РЗИ, на унифицирани отчетни форми за дейностите, изпълнявани от РЗИ по Приоритет 1. на Програмата, освен за преодоляване на дублирането, ще съдейства за прецизиране на отчитането, обобщаване на данните на национално ниво, проследяване на тенденциите и постигнатите резултати.

■ Препоръчително е регионалните координатори да представят освен шестмесечни и годишен обобщен отчет, което ще подобри мониторинга за изпълнение на дейностите по Програмата на национално ниво и оценката на тяхната ефективност.

■ Осигуряване на публичност на информацията за изпълнението на Програмата и постигнатите резултати, предвид и високият обществен интерес, чрез популяризиране на годишните анализи за изпълнение на дейностите от плана за действие и годишните доклади на националния координатор.

■ Провеждане на ефективни кампании за повишаване на осведомеността на населението, особено в селата и сред уязвими групи, за възможностите, създадени по Програмата, с цел улесняване на достъпа и разширяване на обхвата на целените групи.

■ Дефинирането на очаквани резултати, индикатори с текущи и целеви стойности, обвързването на дейностите с конкретни бюджети в Плана за действие към Програмата, ще допринесе за подобряване на отчетността, мониторинга и оценката на изпълнението и ефективността на Програмата, включително и по отношение на постигането на целите.

Изготвил:

доц. Красимира Костадинова, дм
началник отдел „Детско и младежко здраве“
kr.kostadinova@ncpha.government.bg